

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Виконала: Іщенко Т.В.
магістрант спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Допущено до захисту:
«23» листопада 2022 року

Науковий керівник:
к. п. н., старший викладач
Н.В. Лісневська

Завідувач кафедри

_____ І.В.Корякіна _____

Дата захисту: «24» грудня 2022 р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

Глухів – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	7
1.1. Сутнісна характеристика розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.....	7
1.2. Значення пізнавальної активності в дошкільному вихованні дітей старшого дошкільного віку.....	14
1.3. Дидактичні ігри як засіб розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.....	17
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	23
2.1. Визначення рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.....	23.
2.2. Система роботи із впровадження дидактичних ігор у навчально-виховну діяльність дітей старшого дошкільного віку з розвитку пізнавальної активності.....	35
2.3. Перевірка ефективності розробленої системи роботи з розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.....	37.
Висновки до другого розділу.....	49
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	51
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

На сьогодні значно зросли вимоги до становлення творчої, активної особистості, здатної до виконання складної пізнавальної діяльності, до охоплення широкого кола питань, до пошуку альтернативних шляхів розв'язання проблеми. Основу таких можливостей людина визначає динаміку її сфери пізнання, сформованість пізнавальної активності. У нормативних документах, зокрема Базовому компоненті дошкільної освіти пізнавальний розвиток особистості визначено як пріоритетний.

На сучасному етапі актуалізується запит на розвиток у дітей пізнавального інтересу, досліджувати, вміння самостійно приймати рішення, тим самим формуючи пізнавальний інтерес. І наскільки якісно вона буде сформована в дошкільному віці, так і в подальшому підтримувати і зберігати, настільки дитина буде активно розвиватися в майбутньому. Одне із завдань дорослих (батьків, вихователів) у вихованні та розвитку дітей є створення відповідних умов, в яких діти активно б проявляли свій пізнавальний інтерес.

Проблема розвитку пізнавальної активності розглядалася в різних працях педагогів і психологів як минулого так і сьогодення. Так, Я. Коменський, К. Ушинський, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо визначали пізнавальну активність як природне прагнення дитини до пізнання. А. Маркова, В. Лозова, Ж. Тельнова, Г. Щукіна та інші вивчали особливості пізнавальної діяльності та способи її активізації у дітей старшого дошкільного віку. Ще про пізнавальну діяльність особистості розкриті в працях В. Лозової, Л. Аристової, М. Анцибор, М. Данилова, І. Лернера, Н. Лисенко, М. Махмутова, О. Савченко, І. Харламова, Г. Щукіної та ін. Також необхідні орієнтації процесу пізнавальної діяльності на розвиток образних форм пізнання світу через дитячі види діяльності йдеться у дослідженнях таких авторів, як О. Брежнева, Л. Буркова, О. Кононко, С. Ладивір, І. Литвиненко, Б. Мухацька, Т. Ткачук та ін

У цьому контексті старший дошкільний вік розглядається як початковий етап становлення особистості. Тут формуються основи інтелектуальної сфери, закладається підґрунтя спрямованості дитини 5-7 років на пізнання, з'являється

допитливість, зацікавленість до окремих сфер оточуючого світу, виникає та розвивається пізнавальна активність.

Аналіз опрацьованої літератури, спостереження за досвідом роботи працівників дошкільних закладів показали, що необхідною умовою формування гармонійної особистості є пізнавальна активність. Уміле використання ігор підвищує навчальну активність дітей, інтенсивність мислення, пам'ять та уяву. У системі навчання і виховання дошкільників використовуються дидактичні ігри, які розвивають уяву, пам'ять, спостережливість, мислення, мовлення, форми, кольори, максимально задіюють інтелектуальний потенціал у пізнанні світу і себе, сенсорні орієнтації дітей у розмірах.

Саме в грі в дошкільників вдосконалюється і розвивається такий психічний процес як мислення. Сутність дидактичних ігор полягає у вирішенні пізнавальних завдань, поставлених в цікавій формі. Саме вирішення пізнавальної задачі пов'язано з розумовою напругою, з подоланням труднощів, що привчає дитину до розумової праці. Одночасно розвивається логічне мислення дітей. Засвоюючи або уточнюючи в дидактичній грі той чи інший програмний матеріал, діти вчаться спостерігати, порівнювати, класифікувати предмети по тих або інших ознаках; розвивати пам'ять, увагу; вчаться застосовувати чітку і точну термінологію, зв'язно розказувати; описувати предмет, називати його дії і якості; проявляють кмітливість, винахідливість [1].

Проблеми дидактичної гри досліджувались у працях педагогів і психологів Р. Жуковської, Д. Менджерницької, Н. Михайленко, А. Усової, Д. Ельконіна (взаємозв'язок самодіяльності дидактичної гри та її педагогічної організації), О. Запорожця, О. Сорокіної (самостійна діяльність як фактор визначення природи дидактичної гри). Становлення теорії дитячої ігрової діяльності пройшло довгий і складний шлях розвитку. Дидактична гра – самостійний метод навчання, проте іноді може бути допоміжним, якщо створює «фон» для процесу пізнання [2]. Дидактичні ігри стали особливим предметом вивчення в працях А. Макаренка, В. Сухомлинського, Л. Виготського, О. Леонтьєва, О. Усової, Л. Артемової, Л. Венгер, Д. Ельконіна, Г. Щукіної, С. Шамової та ін.

Пізнавальний зміст навчання виявляється в його дидактичних завданнях, які педагог ставить перед дошкільниками не прямо, як на занятті, а пов'язує їх з ігровими завданнями та ігровою дією. Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисне, а під час цікавих ігрових дій (приховування і пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо).

Саме тому психологи та педагоги-практики розробили принципи, зміст і методи пізнавального розвитку дітей, що дозволяють підвищити навчальний ефект освіти, що по суті є дидактичної грою.

У даному дослідженні розглянуто підходи до змісту пізнавальної активності дошкільників, дидактичні ігри та можливе використання їх в якості ефективного засобу пізнавального розвитку. Проте однозначного зв'язку між пізнавальною активністю та впливом на неї дидактичних ігор не було виявлено.

Отже, актуальність, соціальна та педагогічна значущість проблеми, недостатнє теоретичне і методичне її обґрунтування й зумовили вибір теми нашого дослідження: **«Особливості розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор».**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку в дітей старшого дошкільного віку пізнавальної активності засобами дидактичних ігор.

Об'єкт дослідження: процес розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: система роботи з упровадження дидактичних ігор як засобу розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор відбуватиметься ефективніше за таких педагогічних умов: урахування наявного рівня пізнавальної активності; поєднання між собою дидактичних ігор; систематичного

використання дидактичних ігор у режимних моментах закладу дошкільної освіти, на заняттях.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.
2. Розробити критерії, показники та визначити рівні розвитку пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку.
3. Розробити систему роботи із впровадження дидактичних ігор з метою розвитку пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку та перевірити її ефективність.
4. Розробити рекомендації вихователям щодо розвитку пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

Методи дослідження:

Теоретичні: вивчення психолого-педагогічної літератури з розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор;

Емпіричні: педагогічний експеримент, якісна й кількісна обробка одержаних результатів, цілеспрямоване спостереження за дітьми, бесіда, методики.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що уточнено зміст понять «пізнавальна активність», «пізнавальна активність дошкільника», обґрунтовано їх подібність та відмінність; розширено та доповнено зміст понять «пізнавальна активність», «дидактична гра»; досліджено критерії, показники та визначено рівні сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення розроблена система роботи з дидактичних ігор з метою розвитку пізнавальної активності, підібрано дидактичні ігри для дітей старшого дошкільного віку з метою розвитку в них пізнавальної активності.

Структура магістерської роботи: магістерська робота складається зі змісту, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота

містить 29 таблиць, 10 рисунків, 9 додатків. Загальний обсяг становить 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

1.1. Сутнісна характеристика розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Пізнавальна активність дошкільників займає головне місце в навчально-виховному процесі закладів дошкільної освіти. Вона проявляється в самостійній ініціативній діяльності дитини як суб'єкта пізнання навколишньої дійсності та вирішення завдань, з якими вона стикається у різних життєвих ситуаціях. Знані педагоги і психологи досліджували і продовжують робити це зараз в плані пошуку найоптимальніших шляхів пізнавального розвитку дітей. Перш ніж розкрити дефініцію поняття «пізнавальна активність» з метою глибшого розуміння його сутності, необхідно звернутися до понять «пізнавальний» та «активність», які є в його основі. В академічному тлумачному словнику української мови поняття «пізнавальний» розглядається як такий, який служить для впізнавання кого-небудь; такий, за яким розпізнають що-небудь. Означене поняття стосується до пізнавання, пізнання відображення в свідомості людини явищ реальної дійсності, їх суть. Тобто поняття «пізнавальний» пов'язується з пізнанням, який, у свою чергу, пов'язаний з гносеологією. [3, с. 5].

Пізнання – це сукупність процесів здобуття, обробки та використання інформації про світ і самого себе. Пізнавальний процес – це процес активного та творчого відображення дійсності в свідомості людини, що є результатом її предметно-практичного ставлення до світу, і можливий лише у взаємодії людини з явищами природи та реальністю. У гносеології цей процес розуміється через категорії «суб'єкт» і «об'єкт». Суб'єкт пізнання – це окремі особи, соціальні групи, класи чи суспільства в цілому, тобто люди, які активно беруть участь у пізнавальній активності. Ті конкретні явища, речі і процеси, які

безпосередньо спрямовані на пізнавальну активність суб'єкта, називаються пізнавальними об'єктами. [6, с. 168].

Пізнання – це специфічна взаємодія суб'єкта з об'єктом, кінцевою метою якого є істина, та розробка моделей і процедур, спрямованих на освоєння об'єкта відповідно до потреб суб'єкт [6, с. 168].

У філософській літературі поняття «пізнання» тлумачиться як сукупність процесів, процедур і методів набуття знань про явища і закономірності об'єктивного світу. Пізнання – вища форма відображення об'єктивної дійсності, процес вироблення дійсних знань.

Щодо поняття «активність», то воно у філософському словнику визначається як одна з характерних рис способу життєдіяльності соціального суб'єкта, що відображає рівень спрямованості його здібностей, знань, навичок, прагнень, концентрації вольових, творчих зусиль на реалізацію загальних потреб, інтересів, цілей, ідеалів [17, с. 15].

Нам імпонує визначення означеного поняття В. Лозової, яке вона розуміє як «вияв у готовності, прагненні до самостійної діяльності, якості її здійснення, виборі оптимальних шляхів для досягнення поставленої мети, виявляючи тим самим своє ставлення до конкретної діяльності та її результатів» [18, с. 15].

У психології ряд авторів визначають активність як специфічну пізнавальну спрямованість особистості на предмети і явища дійсності. З точки зору виховання активності в плані розвитку загальної пізнавальної спрямованості, активності і допитливості як рис особистості цю проблему можна розглядати як мета навчання і виховання. Коли ми створюємо за допомогою елементів цікавості, що вводяться на різних етапах заняття, увагу до теми, ми користуємося активністю як засобом навчання і виховання. У дошкільника в цьому випадку з'являється новий мотив навчальної дії: йому цікаво слухати пояснення вихователя [32].

Узагальнюючи вищезазначені трактування нами поняття «активність» розуміється як *спрямованості особистості самостійності і допитливості в різних видах діяльності*. На нашу думку, активність буде виявлятися тоді, коли

дитина проявляє самостійність у переосмисленні знань, творчо підходить до вирішення завдань. Сучасні дослідники підкреслюють, що пізнавальна діяльність дітей дошкільного віку має організовуватися так щоб розвивати образні форми сприйняття світу дитиною. А через організацію різних видів діяльності, які сприятимуть збагаченню й максимальному розкриттю тих якостей, щодо яких дитяча природа найсприятливіша.

Щодо поняття «пізнавальна активність», то С. Ладивір тлумачить означене поняття як властивість самої особистості, якісну ознаку діяльності дитини дошкільного віку, стан її готовності до пізнавальної діяльності [3, с. 5]. Під пізнавальною активністю психологи розуміють самостійну, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності, ініціативну діяльність дитини (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, які відкриваються перед нею в конкретних життєвих ситуаціях [29].

Ряд вчених наголошують на безкомпромісному важливому зв'язку між пізнавальною активністю і творчою діяльністю. Так, за визначенням Т. Ткачук, пізнавальна активність – ініціативна діяльність дитини, самостійна, спрямована на пізнання навколишньої дійсності й зумовлена потребою розв'язання пізнавальних завдань, що постають перед нею в конкретних ситуаціях [19, с. 11].

Зовсім по іншому розглядають пізнавальну активність С. Ладивір та С. Кулачківська. Авторки тлумачать її як властивість самої особистості, якісну ознаку діяльності дитини дошкільного віку, стан її готовності до пізнавальної діяльності [7, с. 53-59].

Узагальнюючи вищезазначені трактування нами поняття «пізнавальна активність» розуміється як *активну діяльність дитини, самостійну, цілеспрямовану на пізнання навколишнього середовища, й готовність до розв'язання завдань поставлені перед нею в конкретній ситуації.*

Сутність поняття «пізнавальна активність» пов'язана з визначенням активності і відображає психологічну і практичну готовність до пізнання, цілеспрямованого перетворення довкілля і себе в ньому. Різні проблеми

пізнавальної діяльності особистості розкриті в працях І. Лернера, Л. Аристової, М. Махмутова, М. Данилова, Н. Лисенко, М. Анцибор, В. Лозової, О. Савченко, І. Харламова, Г. Щукіної та ін. [10].

У психолого-педагогічній літературі визначено структуру пізнавальної активності: види (К. Крутій, В. Лозова); типи (М. Поддьяков); форми та показники прояву (Д. Богоявленська, Д. Годовікова, В. Лозова, А. Петровський, Г. Щукіна); компоненти та елементи (Д. Годовікова, М. Матюшкін, Т. Міхневич, П. Підкасистий); рівні (Ф. Байков, В. Лозова, К. Щербакова).

Багато вчених досліджували проблему пізнавальних інтересів. Їх розглядають разом з діяльністю, у тісному зв'язку з такими поняттям, як самостійність. Ще Роджерс наголошував, що на допитливість дитини також впливають ті знання, які вона присвоїла та які пов'язані з відкриттям, що вона його зробила самостійно [4, с. 80]. Умовою розвитку пізнавальних інтересів дитини, підняття її на вищий щабель є практичні дослідницькі дії її самої.

Цінною для нашого дослідження є думка Р. Павелків, який вказує, що пізнавальний інтерес вперше заявляється в дошкільному дитинстві, що є підґрунтям для навчальної діяльності дітей. Цей конструкт сприяє становленню й розвитку іншого. Щоб був помітний прогрес у його збагаченні та вдосконаленні мають бути дотримані конкретні вимоги, наголошує науковець: систематична, позитивна похвала дорослого; уникнення одноманітності під час пізнання; логіка набуття нових відомостей, знань; самостійність процесу засвоєння інформації; емоційні задоволеність і забарвленість суб'єкта (дитини) [5, с. 11].

Серед педагогів, практиків виникає потреба в зацікавленні дитини до навчання. Феномен пізнавальної активності єдиний із важливих чинників навчання, що постійно привертає увагу педагогів, оскільки особистість формується лише в процесі активної взаємодії з навколишнім світом.

Варто відзначити, що пізнавальна активність не є спадковою, вона формується протягом усього свідомого життя. Суспільне оточення – умова, від якої залежить, чи перейде ця потенційна можливість у реальну дійсність. Рівень

розвитку пізнавальної активності зумовлюється індивідуально-психологічними особливостями та умовами виховання. Зважаючи на те, що саме пізнавальна активність є основою пізнавальної діяльності як умови успішного навчання в школі.

Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу й характеризується чіткими параметрами. Про інтереси дитини та інтенсивність її прагнення ознайомитися з певним предметом чи явищем свідчать: особлива зацікавленість, увага, емоційне ставлення – сміх, подив, стурбованість тощо.

Сьогодні педагоги і психологи приділяють увагу проблемі активізації пізнавального інтересу. На жаль, дослідження науковців свідчать про помітне зниження активності пізнання в дошкільників. Саме низький рівень допитливості й активності пізнавальних процесів зумовлює безуспішний результат дитини в школі.

Пізнавальний інтерес – це вибіркова спрямованість особистості на пізнання певного об'єкту, явища, діяльності тощо. Предметом пізнавального інтересу для дитини є не все, а лише те, що вона вважає привабливим, потрібним, головним, цінним [8].

Пізнавальний інтерес може бути ситуативним, що виникає в процесі виконання певної дії і згасає з її завершенням, та стійким, що є відносно постійною рисою особистості.

Розрізняють такі стадії розвитку пізнавального інтересу:

- цікавість;
- допитливість;
- пізнавальний інтерес;
- теоретичний інтерес.

Цікавість – це коли дитина звертає увагу лише на зовнішню привабливість об'єкта, цікавиться певним питанням щодо нього, а одержавши відповідь, залишає спробу пізнавати його далі. Ця стадія є першим поштовхом до істинного пізнання. Допитливість характеризується прагненням дитини не

тільки ззовні сприймати об'єкт, а й зрозуміти його внутрішній стан, структуру тощо. Пізнавальний інтерес, який виникає надалі, характеризується пізнавальною активністю, вибірковістю, здатністю охоплювати причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, відносини того, що пізнається. Теоретичний інтерес пов'язаний з прагненням до пізнання складних теоретичних питань чи проблем конкретної науки [8].

Діти старшого дошкільного віку можуть залишатися на першій чи другій стадії розвитку пізнавального інтересу (цікавість чи допитливість), оскільки це притаманно їх віку, і тільки цілеспрямована робота вихователя щодо формування пізнавального інтересу може підняти її на вищий щабель. Варто відміти, що в дітей однієї групи зазвичай різні рівні пізнавального інтересу, це обумовлено різним досвідом, особливостями індивідуального розвитку.

Основні напрями формування пізнавальної активності дошкільників:

- залучення дітей до різних форм дослідницької, пошукової діяльності;
- збагачення змісту специфічно дитячих форм діяльності (ігрової, зображувальної, рухової, практичної, діяльності спілкування);
- цілеспрямований розвиток сприймання як початкового етапу образного пізнання дійсності через включення різних аналізаторів для дослідження властивостей предмета;
- поєднання пізнавальної діяльності на заняттях (в організованих формах діяльності), різноманітних нерегламентованих видів дитячої діяльності та самостійної пізнавальної діяльності;
- забезпечення особистісної активності дошкільників у навчально-пізнавальному процесі;
- індивідуалізація взаємодії педагога з дітьми відповідно до рівнів пізнавальної активності;
- створення розвивального середовища, яке сприяє формуванню в дошкільників допитливості, пізнавального інтересу, ініціативи, творчого мислення, самостійності пізнання тощо [9].

Для активізації навчання необхідне глибоке розуміння вихователем можливостей тих чи інших засобів збудження активності дітей, точне завдання дошкільного закладу, оскільки важливо, щоб навчальна діяльність приносила дитині насолоду від здобуття знань.

Однією з умов ефективності навчання є сформованість у дошкільників самостійно здійснювати пізнавальну діяльність. Вагоме значення мають ті з них, які покривають процес ефективного навчання. Це здатність: організувати виконання плану, виділяти головну думку, планувати діяльність, здійснювати самоконтроль, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, конкретизувати, визначати і пояснювати причинно-наслідкові зв'язки [30].

У дослідженнях В. Лозової підкреслюється, що пізнавальна активність лежить в основі активності, самостійності дошкільника в навчанні. Серед пізнавальних мотивів вона є керованою і найзначнішою. Активність з'являється і укріплюється тільки в ситуації пошуку нових знань, самостійної діяльності, інтелектуальної напруги. Якщо перед дітьми поставити лише готові цілі, а знання лише повідомляються і закріплюються, активність згортається, активність згасає [4, с. 51].

Цікавою є думка І. Божович, яка вважає, що пізнавальна активність змушує активно шукати способи і засоби задоволення потреби до знань, активно прагнути до пізнання [6, с. 33].

Пізнавальна активність має пошуковий характер, підвищує можливості пізнавального розвитку дитини (В. Паламарчук), є умовою розвитку творчої особистості (М. Алексєєва), викликає продуктивну роботу (В. Лозова), сприяє усвідомленій самостійності (О. Савченко), змінює способи розумової діяльності (Г. Щукіна).

Таким чином, пізнавальна активність як психологічне явище розглядається дослідниками з різних позицій. Проте більшість науковців єдині в своїх твердженнях, коли зазначають, що феномен відноситься до спрямованості людини і є одним із мотиваційних утворень.

1.2. Значення пізнавальної активності в дошкільному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

Одним із чинників пізнавальної діяльності є психічна активність, яка надалі переходить у пізнавальну активність. Кожна дитина має свій образ світу і рівень світосприйняття. Спочатку виникає *пізнавальна спрямованість*, яка допомагає дітям освоювати довколишнє оточення, адаптуватися до нових умов життєдіяльності. Пізнавальна спрямованість переходить в *пізнавальну активність* – це стан внутрішньої готовності до пізнавальної діяльності, що проявляється в пошукових діях, потреби отримати нові враження про навколишній світ (Т. Гризик). З розвитком дитини пізнавальна активність починає набувати форми *пізнавальної діяльності*.

Пізнавальний розвиток прогнозує пізнавальну активність дошкільника. У дошкільному віці пізнавальний розвиток – це складне поняття, розвиток пізнавальних процесів, яке охоплює: увагу, сприйняття, пам'ять, мислення, уяву, які регулюють її діяльність. Діти старшого дошкільного віку частіше проявляють ініціативу в процесі ігрової діяльності. Цей період є важливим для розвитку пізнавальної потреби дитини, яка знаходить вираження у формі дослідницької активності, пошукової, спрямованої на виявлення нового. Тому переважають запитання: «Чому?», «Навіщо?», «Як?». Діти частіше за все не тільки запитують, а й намагаються самостійно знайти відповідь. Пізнавальна активність – це активне, дійове ставлення дитини до навчальної діяльності, самостійності в мисленні, виявлення нею інтересу, а також енергійності й наполегливості у виконанні пізнавальних завдань. Пізнавальну активність потрібно розглядати як наслідок виявлення пізнавального інтересу, хоча ці поняття не тотожні, бо серед навчального матеріалу завжди є такий, що безпосереднього інтересу не викликає, проте активізувати його вивчення теж необхідно. Подібне співвідношення характерне і для понять «активність» та «самостійність». Вони, як і попередні, близькі одне до одного [23].

М. Поддьяков виділив основні напрямки та умови, що забезпечують успішність пізнавального розвитку дошкільників:

1) формування узагальнених знань, оволодіння основними відносинами наяву: частина і ціле, предмет і предмет, предмет і система предметів;

2) оволодіння вміннями: аналізувати об'єкт з різних точок зору, включати його в різні системи предметів; порівнювати предмет, групувати, міркувати, будувати висновки, елементарні умовиводи, передбачати результати дій; бачити зв'язку між структурними компонентами діяльності;

3) створення умов для прояву здатності до прогнозування змін в предметах, об'єктах, здатності до перетворення предметів в процесі пошукової діяльності, експериментування;

4) розвиток здатності до використання відомого в нових ситуаціях, знаходженню нових прийомів вирішення завдань тощо;

5) підтримка і стимулювання пізнавальної активності, самостійності в рішенні пізнавальних завдань в різних видах дитячої діяльності.

У той же час Л. Венгер провідне місце в пізнавальному розвитку дітей відводив розвитку здібностей:

а) *сенсорних*, що передбачає розвиток дій накладення, додатки, ідентифікації тощо за допомогою використання сенсорних еталонів;

б) *інтелектуально-пізнавальних*, що передбачає розвиток здатності до наочного моделювання – заміщення реальних предметів предметами-заступниками за допомогою використання моделей;

в) *інтелектуально-творчих*, що передбачає розвиток продуктивної уяви за допомогою використання символічних образів уяви [11].

І. Куликівська відмітила, що пізнавальний інтерес проявляється в прагненні дізнатися щось нове, з'ясувати властивості предметів, знайти зв'язок і відношення між ними. Активна розумова діяльність, це онова пізнавального інтересу. Допитливість і пізнавальний інтерес відрізняються за своєю глибиною та широтою пізнання об'єктів. У період пізнавального інтересу дитина спроможна до більш тривалої діяльності, вирішення практичних та розумових завдань, зосереджена увага. При цьому дитина отримує позитивні емоції [13].

Т. Садова, А. Рудакова визначають такі основні напрями формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку: збагачення змісту специфічно дитячих форм діяльності; залучення дітей до різних форм дослідницької, пошукової діяльності; поєднання пізнавальної діяльності на заняттях, різноманітних нерегламентованих видів дитячої діяльності та самостійної пізнавальної діяльності; створення розвивального середовища, яке сприяє формуванню в дошкільників допитливості, пізнавального інтересу, ініціативи, творчого мислення, самостійності пізнання; цілеспрямований розвиток сприймання як початкового етапу образного пізнання дійсності через включення різних аналізаторів для дослідження властивостей предмета; забезпечення особистісної активності дошкільників у навчально-пізнавальному процесі; індивідуалізація взаємодії педагога з дітьми відповідно до рівнів пізнавальної активності тощо [20, с. 51].

У дитини розвиток пізнавальної активності є обмеженою позицією дорослого. Уважне ставлення дорослих до пізнавальної потреби дітей, організація відповідних проблемних ситуацій, сприяє становленню впевненості дитини власних силах, а це зумовлює оптимальний розвиток її пізнавальної сфери, адже пізнавальна активність – це спонукувана і потреба пізнання нею пізнавальна діяльність.

Таким чином, пізнавальна активність особистості розглядається як діяльнісний стан людини у процесі пізнання навколишньої дійсності, її об'єктів і явищ. Вона спрямована на з'ясування невідоме, причини виникнення певних явищ, взаємовідношення між предметами та характеризується проявами допитливості. Критеріями вказаної активності у процесі пізнання є виникнення інтересів. Таке явище розуміється як складні витвори особистості, які виникають із за потребами взаємодії людини з навколишнім світом, його пізнанням. Інтерес – це усвідомлена, предметна потреба, що проявляється у діяльності і є показником пізнавальної активності людини. Уважаємо, що розвитку пізнавальної активності сприяють дидактичні ігри.

1.3. Дидактичні ігри як засіб розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Для розвитку в дітей пізнавальної активності широко використовуються різноманітні дидактичні ігри. Дидактичні ігри відрізняються від звичайної гри за структурою, призначенням, рівнем дитячої самостійності, роль вихователя. Вони не включають в себе всі структурні елементи гри (дидактичне завдання, правила, ігрові дії). Пізнавальний інтерес, мислення і мовлення – ці якості є важливими, їх потрібно розвивати в дитини. Гра це не тільки задоволення та радість для дитини що важливо для неї. За допомогою можна розвивати пам'ять, увагу, уяву, мислення малюка які необхідні для подальшого життя. За допомогою гри дитина може здобути нові уміння знання й навички розвивати здібності, про що вони не здогадуються. Гра повинна зачаровувати дитину, мати елемент змагання [29].

Ще В. Сухомлинський писав, що гра – це найважливіша гра для дитини. У грі перед дітьми розкривається цілий світ, творчі здібності особистості. Гра – це велике вікно, яке відкриває духовний світ дитини. Гра – це іскра, яка запалює вогник цікавості й допитливості [29].

Гра є одним із найцікавіших видів людської діяльності, основною діяльністю дитини, засобом її всебічного розвитку, значущим методом виховання. Назвали її «супутником дитинства», принаймі в житті граються не тільки діти, але й дорослі. Дитяча гра – це заняття, спрямоване на орієнтування в предметній і соціальній діяльності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання. У грі з'являється важлива здатність – діяти в плані уявлень. У грі дитина, взаємодіє з одним предметом, уявляє на його місці інший. У грі розвивається уява і мислення дитини, вона планує виконання задуму, творчо імпровізує по ходу гри. Як слушно зазначав Л. Виготський, що гра дитини не є прості спогади про пережите, але творча переробка пережитих вражень, комбінування їх і побудова з них нової дійсності, що відповідає запитам і потягам самої дитини [25].

Дидактична гра – гра, яка спрямована на формування в дитини потреби в заняттях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок. Як ігровий метод навчання дидактична гра існує у вигляді:

- ґрунтується на самонавчанні та самоорганізації дітей;
- гра-вправа, де вихователю належить провідна роль, він і є організатором [28].

У грі дитині необхідно вміти спілкуватися, встановлювати з однолітками певні відносини. Діти вчаться керувати собою, своєю поведінкою в цілому і окремими діями. Беручи роль, дитина засвоює необхідні для цієї ролі норми поведінки, розвиває здатність орієнтуватися в сфері норм і правил людських відносин [26]. Дидактична гра заохочує пізнавальну діяльність дітей, викликає позитивні емоції в ставленні до навчальної діяльності, до її змісту, форм і методів здійснення. Увага дітей, передусім, спрямована на ігрову дію. При цьому до процесів запам'ятовування, осмислення підключаються глибокі переживання особистості, які роблять їх інтенсивнішими, результативнішими, і навчання відбувається без особливих зусиль при великому емоційному піднесенні [27].

В іграх із правилами свідомо й вимогливо дотримується правил гри; дотримують позитивні емоції між дітьми – виявляють товариську, справедливість, чесність, допомагають, доброзичливість. Діти дуже активні й непосидючі, важливими для них є дидактичні ігри. Вони реалізують свої потреби в русі, уміння грати разом, розвивають витривалість, гідно вигравати та програвати, удосконалюють рухові уміння й навички, формують фізичні якості – вправність, швидкість, силу. Дидактичні ігри допомагають розвитку пізнавальної активності. Під час дидактичних ігор дитина вправляється в умінні розрізняти форму, колір, величину, розвиває пам'ять, уяву, мислення [31].

Нам імponує думка Є. Тихеєвої, яка вважала, що дидактична гра дає можливість розвивати найрізноманітніші здібності дитини, її сприйняття, мову, увагу. Вона визначила особливу роль вихователя в дидактичній грі: він вводить

дітей у гру, знайомить з її змістом і правилами. Є. Тихеева розробила багато дидактичних ігор, які досі використовуються в дошкільних закладах [24].

У старшому дошкільному віці педагог за допомогою дидактичної гри впорядковує і розширює пізнавальні навички дітей, навчає їх достовірно і швидко виділяти певні ознаки, порівнювати й групувати предмети за спільними ознаками. Дидактичні ігри підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості. Застосовують дидактичні ігри у навчанні та вихованні дітей усіх вікових груп варто актуалізувати їхній досвід, уточнити, повторити, закріпити набуті знання [27].

О.Леонт'єв зазначав, що дидактичні ігри відносяться до «рубіжних ігор», представляючи собою перехідну форму до тієї неігрової діяльності, яку вони готують. Ці ігри сприяють розвитку пізнавальної діяльності, інтелектуальних операцій, що представляють собою основу навчання [22].

Пізнавальний зміст навчання виявляється в його дидактичних завданнях, які педагог ставить перед дошкільниками не прямо, як на занятті, а пов'язує їх з ігровими завданнями та ігровою дією. Дидактична мета прихована в ігровому завданні, є непомітною для дитини, оволодіння пізнавальним змістом відбувається не навмисне, а під час цікавих ігрових дій (загадування і відгадування, приховування і пошуку, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо).

Головним стимулом, мотивом виконання дидактичного завдання не є прямою вказівкою вихователя чи бажання дітей чогось навчитися, невимушене бажання до гри, досягти ігрової мети. Якраз це спонукає дошкільників до розумової активності, якої вимагають умови і правила гри (уважніше вслуховуватися, краще сприймати об'єкти і явища навколишнього світу, підбирати і групувати предмети, швидше орієнтуватися на потрібну властивість тощо). Дидактична гра як самостійна ігрова діяльність можлива лише за доступності дидактичних завдань для сприймання дітьми, наявності у них активності до гри, засвоєння ними правил та ігрових дій, які у свою чергу,

залежать від рівня ігрового досвіду. Саме ці передумови використання дошкільниками набутих знань про предмети. Тому щоб дидактична гра стимулювала різнобічну діяльність і задовольняла активність дітей, вихователь повинен добирати їх відповідно до вимог дитячого садка для кожної вікової групи, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності ігрових завдань і дій.

І. Дичківська визначає, що дидактична гра – це вид діяльності, якою займаються діти навчаються. Дидактична гра, як і кожна гра, представляє самостійний вид діяльності, якою займаються діти: вона може бути як індивідуальною так і колективною. Гра є цінним засобом виховання дієвої активності дітей, вона активізує психічні процеси, викликає в учнів живий інтерес до процесу пізнання. У грі діти охоче долають значні труднощі, розвивають здібності і вміння, тренують свої сили. Гра допомагає зробити будь-який навчальний матеріал цікавим, створює радісний робочий настрій, викликає в учнів глибоке задоволення, полегшує процес засвоєння знань. У дидактичних іграх дитина спостерігає, порівнює, зіставляє, класифікує предмети за тими чи іншими ознаками, виробляє доступний йому аналіз і синтез, робить узагальнення [15, с. 253].

Властивості дидактичних ігор, їх вплив на розвиток дитини в свій час досліджували А. Бондаренко (роль словесних дидактичних ігор у розвитку самостійності й активності мислення дитини), Ф. Блюхер (ігри для математичного розвитку), Є. Михеєва (ігри з дидактичною лялькою, іншими іграшками, з предметами побуту, природним матеріалом, ігри для мовленнєвого розвитку), Л. Венгер (дидактичні ігри і вправи для сенсорного розвитку) [12]. Отже, як і всі інші види ігор, дидактична гра стимулює загальний особистісний розвиток дошкільників та пізнавальну активність.

Дидактична гра має сталу структуру, що вирізняє її з іншими видами ігрової діяльності. У дошкільній педагогіці дидактичні ігри відрізняються за ігровими діями і правилами, навчальним змістом, організацією і стосунками дітей, роллю вихователя тощо. Класифікація співвідносяться зі змістом навчання і виховання:

- ігри спрямовані на ознайомлення дітей з явищами та об'єктами навколишньої дійсності;

- для сенсорного виховання;
- що сприймають мовленнєвому розвитку;
- для формування елементарних математичних уявлень.

Всі дидактичні ігри можна розподілити на три основні види: ігри із предметами (іграшками, природним матеріалом); настільно-друковані; словесні ігри [27].

Ігри з предметами. У цих іграх використовують реальні предмети, різноманітний природний матеріал.

Настільно-друковані ігри. Вони передбачають дії не з предметами, а з їх зображеннями.

Словесні ігри. Ці ігри найскладніші, вони змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про ті речі з якими вони на даний час не діють з ними [28].

Заохочувати дітей до самостійних ігор з предметами та настільно-друкованим матеріалом, словесних дидактичних ігор в невеличких підгрупах. Спонукаати дітей дотримуватись правил та чітко виконувати завдання гри. Розвивати вміння використовувати початкові логічні прийоми, пов'язані з формуванням понять, здійснювати серіацію за величиною, масою, розташуванням у просторі, а також найпростіші усні обчислення. Розширювати знання дітей про навколишнє середовище, активізувати та розширювати словниковий запас, удосконалювати діалогічне та монологічне мовлення [30].

Отже, старший дошкільний вік є періодом розквіту дидактичної гри. Збільшується форми та зміст інших видів діяльності дитини. З'являється подальше ускладнення сюжетів гри, зростає їх розгорнутість і різноманітність. Їх цікавлять не тільки тематичні події а й з власного досвіду. Гра набуває чимдалі творчого характеру.

Висновки до першого розділу.

Активність розглядається як елемент спрямованості особистості, що має емоційну природу. Її головне призначення полягає в мотивуванні процесу пізнання людини. Існує чимало класифікацій активності. Проте найбільш значущим дослідники вважають пізнавальну, яка виявляє жагу до нових знань, вражень від набутої інформації. Таке утворення тісно пов'язане з інтелектуальною активністю людини і є одним із її чинників. Як утворення спонукальної сфери явище проходить ряд перетвілень в особистісному плані: від орієнтувального рефлексу до допитливості, а вже потім до вибіркового ставлення певної предметної сфери досвіду людства.

Завдяки пізнавальній активності й існують самі знання, і їх придбання можуть бути двигуном розвитку інтелекту і важливим чинником виховання особистості. Обдарованим дітям властиво сильне прагнення до пізнання, дослідженню навколишнього світу. Дитина немає обмежень на свої дослідження, і це її властивість, проявившись досить рано усім вікових етапах продовжує залишатися його найважливішою відмінністю. Найкращий засіб особистісного розвитку, справжня застава високого інтелекту – це щира цікавість до світу, яка в поєднанні з пізнавальною активністю, із метою використовувати кожен можливість, щоб чогось навчитися.

Дитина з'являється на світ з уродженою пізнавальною активністю, що допомагає їй адаптуватися на початковому етапі до нових умов життєдіяльності. Досить швидко пізнавальна активність перетворюється на пізнавальний розвиток – стан внутрішньої готовності до пізнавальної діяльності. Виявляється він у пошукових діях, вкладених у отримання нових вражень про світ. Зі збільшенням та розвитком дитини її пізнавальна активність дедалі більше тяжіє до пізнавальної діяльності. У пізнавальної діяльності розвиваються і формуються пізнавальна активність.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

2.1. Визначення рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Для вивчення пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор нами були застосовані емпіричні методи. Експериментальною базою досліджень ми обрали старшу групу ЗДО «Казка» смт. Нова Галещина Кременчуцького району, Полтавської області. Експериментом було охоплено 32 діти старшого дошкільного віку, експериментальна група (ЕГ) «Ромашка» – 16 дітей і контрольна (КГ) група «Гномик» – 16 дітей (додаток А). Дослідження передбачало три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Формувальний етап експерименту тривав з листопада 2021 по 24 лютого 2022 р.

Мета констатувального етапу дослідження – визначити рівні розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, зробити кількісний і якісний аналіз отриманих результатів.

З метою діагностики рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку нами використовувалися такі методи: бесіда, спостереження, методика визначення домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини (Н. Гуткіна), модифікація методу Перона-Рузера, тест «Кола», моніторинг досягнень дітей.

Перший етап констатувального експерименту передбачав виявлення в дітей старшого дошкільного віку стану їхньої пізнавальної активності. З цією метою нами було проаналізовано наявність пізнавальної активності. Для цього нами застосовувались спостереження, бесіда, методики.

Другий етап констатувального експерименту передбачав аналіз проведеної роботи з формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку

в умовах закладу дошкільної освіти. Для цього нами застосовувались спостереження, бесіда, моніторинг.

Перед тим, як визначити критерії, показники та рівні розвитку пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку, потрібно проаналізувати дані визначення. У тлумачних словниках поняття КРИТЕРІЙ – підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [21].

Отже, підсумувавши, критерій можна зазначити що, за допомогою якої відбувається визначення певного явища або предмета. У контексті нашого дослідження – установлення рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Оскільки кожний критерій має певну низку показників, що характеризують найбільш суттєві та необхідні прояви якості, які діагностується наявність позитивних емоцій, бажання до отримання нових знань, відтворення своїх знань, творче їх застосування в практичній діяльності, тому буде доречним розглянути поняття «показник».

У тлумачному словнику означене поняття трактується як «ознака, свідоцтво чого-небудь»; «дані, за якими можливо судити про розвиток, хід, стан чого-небудь» [21].

Для встановлення рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку розглянемо визначення цього поняття. У тлумачному словнику поняття «рівень» розглядається як «ступінь, що характеризує якість, висоту, величину розвитку чогось» [21].

Отже, нами були визначені критерії та показники розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, що відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та показники пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Методи діагностики
----------	-----------	--------------------

Мотиваційний	- наявність прагнення до пізнавальної діяльності; - наявність позитивних емоцій, інтересу під час вирішення пізнавальних завдань.	Спостереження, бесіда, моніторинг досягнень дітей.
Когнітивний	- наявність бажання до отримання нових знань; - відсутність труднощів у встановленні зв'язків між предметами та явищами.	Спостереження, Методика визначення домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини (Н. Гуткіна), модифікація методу Перона-Рузера.
Діяльнісний	- відтворення своїх знань, творче їх застосування в практичній діяльності; - самостійність у виконанні завдань.	Спостереження, бесіда, тест «Кола».

На основі визначених критеріїв і показників нами були виділені рівні розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Високий рівень розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку характеризується: постійністю прагнення до пізнавальної активності; наявністю позитивних емоцій у процесі пізнання; тривалістю і стійкістю інтересу до вирішення завдань; відсутністю труднощів у встановленні зв'язків між предметами та явищами; розвиненістю пізнавальної сфери, відтвореністю своїх знань у ситуації дії, виявленням творчості в практичній діяльності; самостійністю у виконанні завдань.

Середній рівень розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку характеризується: частковістю прагнення до пізнавальної діяльності; періодичністю виявленням позитивних емоцій у процесі пізнання; звертанням за допомогою до вихователя в доборі матеріалу для самостійної діяльності; періодичністю виникнення труднощів у встановленні зв'язків між предметами та явищами; частковістю застосування своїх знань у практичній

діяльності; не постійністю тривалості й стійкості інтересу до вирішення пізнавальних завдань; частковістю виявлення пізнавальної сфери; періодичністю самостійності у виконанні завдань.

Низький рівень розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку характеризуються: відсутністю прагнення до пізнавальної діяльності; відсутністю позитивних емоцій у процесі пізнання; не вмінням добирати матеріал для самостійної діяльності; наявністю труднощів у встановленні зв'язків між предметами та явищами; не орієнтуванням у своїх знань ситуації дій, не застосування творчих знань у практичній діяльності; відсутністю інтересу до вирішення пізнавальних завдань, розвиненої пізнавальної сфери, не самостійні у виконанні завдань.

Дослідження було розпочато з визначення рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку за мотиваційним критерієм. Нами було проведено – спостереження, бесіда, моніторинг дітей. З метою виявлення в дітей інтересу до пізнавальної діяльності позитивних емоцій інтересу під час вирішення пізнавальних завдань.

Проводили спостереження з метою наявності інтересу до пізнавальної діяльності, виявлення емоцій у пізнавальній діяльності (додаток Б). Спостереження проводились в різних видах діяльності, у ході яких ми отримали такі дані, переважність дітей як правило не проявляють інтересу до пізнавальної діяльності періодичністю виявленням позитивних емоцій у процесі пізнання. Отримані дані спостереження відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати спостереження за дітьми ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	37,5	50,0	12,5	37,5	37,5	25

1. Чи подобається тобі відвідувати дитячий садок? 2. Яка діяльність тобі подобається? 3. Які заняття тобі подобаються? 4. Що подобається на занятті? 5. Чи любиш ти коли читають книжки? 6. Ти сам просиш, щоб тобі прочитали книжку? 7. Які в тебе най улюблені книжки? 8. Чи любиш ти малювати? Під час бесіди ми зясували, що більшість дітей не проявляють інтерес до пізнавальної діяльності, відсутні позитивні емоції у процесі пізнання. Отримані дані бесіди відображено в таблиці 2.3

Таблиця 2.3.

Результати бесіди з дітьми ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Бесіда	32,25	56,25	11,5	25	50	25

Також ми провели моніторинг досягнень дітей старшого дошкільного віку. (Додаток Е).

Змістом моніторингу є фіксування результатів особистісних досягнень дітей за певний час. Розвиток дитини – це цілісний процес, що відбувається в усіх освітніх напрямках. Моніторинг проводять під час звичних для дітей видів діяльності: ігрової, трудової, самостійної та режимних моментах – заняття, прогулянки, приймання їжі тощо. Під час моніторингу ми зясували, що діти час від часу виявляють позитивні емоції в процесі пізнання, частково прагнуть до пізнавальної діяльності. Отримані дані моніторингу дітей відображено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Результати моніторингу дітей ЕГ і КГ

Методик	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Моніторинг	50	31,25	18,75	12,5	62,5	25

Згідно з результатами зведених даних спостереження, бесіди, моніторингу нами було з'ясовано рівень розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за *мотиваційним* критерієм, що представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм

Методики	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	37,5	50,0	12,5	37,5	37,5	25
Бесіда	32,2	56,25	11,5	25	50	25
Мониторинг	50	31,25	18,7	12,5	62,5	25
Середнє арифметичне	39,9	45,8	14,3	25	50	25

Отримані результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм відображено на рис. 2.1.

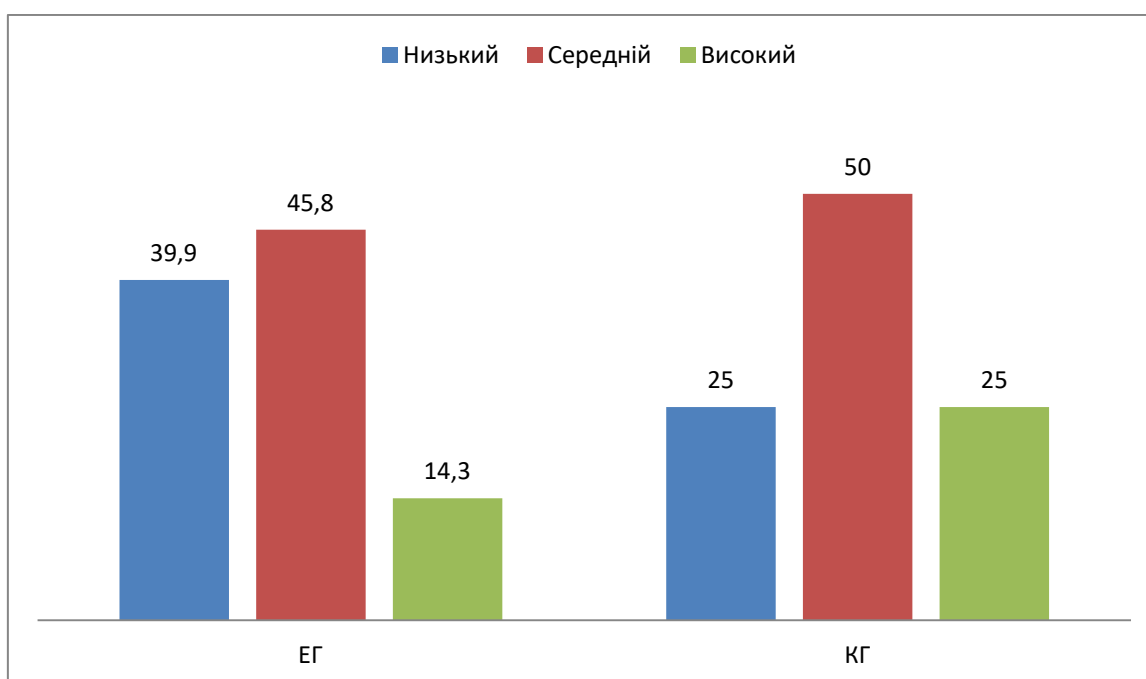

Рис. 2.1. Результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм.

Для визначення рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм нами було проведено спостереження, Методика визначення домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини (Н. Гуткіна), метод Перона-Рузера. Для того, щоб з'ясувати в дітей наявність отриманих знань, умінь і навичок розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку нами проводились спостереження за дітьми, у ході якого зверталась увага на наявність отримати нові знання, не виникають труднощів у встановленні зв'язків між предметами та явищами.

Спостерігаючи за дітьми в різних видах діяльності (навчальній, ігровій, трудовій та самостійній) ми звертали увагу на її активність, інтерес, тривалість. Було з'ясовано, що не всі дошкільники самостійні, активні. Не мають тривалості і стійкості інтересу до вирішення пізнавальних завдань, частково виявлена пізнавальна сфера, періодично самостійні у виконанні завдань. Отримані дані спостереження відображено в таблиці 2.6.

Тблиця 2.6.

Результати спостереження за дітьми ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	18,7	50	31,25	18,75	43,75	37,5

Методика визначення домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини (Н. Гуткіна) (Додаток Г).

Дитину запросили до кімнати, де на столиках виставлені звичайні, не дуже привабливі іграшки, і пропонували їй протягом хвилини роздивитися їх. Потім запросили дитину до себе, щоб прочитати їй казку, яку вона раніше не чула. На найцікавішому місці читання припинили, і запитали, чого у даний момент дитина більше хочеться: погратися з іграшками, що виставлені на столиках, чи дослухати казку до кінця. Більшість надають перевагу ігровій діяльності. Але їхня гра має,

як правило, маніпулятивний характер: то за одне візьмуться, то за інше. .
Отримані результати бесіди відображено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Результати методика Н.Гуткіна дітей ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Методика Н.Гуткіна	56,25	32,25	11,5	25	50	25

Постав значки – методика для вивчення концентрації та стійкості уваги. Модифікація методу Перона-Рузера (Додаток Є). Дітям запропоновано тест із зображенням на ньому квадратом, трикутником, колом і ромбом. За сигналом «Почали» розтавте якнайшвидше і без помилок наступні знаки в ці геометричні фігури. Знаки розтавте підряд по рядках. Час на роботу 1хв. За моїм сигналом «Стоп!» розтавляти знаки припиняють. Отримані результати методики відображено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Результати методу Перона-Рузера дітей ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Метод Перона-Рузера	37,5	37,5	25	31,75	37,5	30,75

Згідно з результатами зведених даних спостереження, бесіди, методу Перона-Рузера нами було з'ясовано рівень розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за *когнітивним* критерієм, що відображено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за когнітивним критерієм

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	18,7	50	31,2	18,7	43,75	37,5
Методика Н.Гуткіна	56,25	32,25	11,5	25	50	25
Метод Перона-Рузера	37,5	37,5	25	31,7	37,5	30,7
Середнє арифметичне	37,5	40	22,5	25,1	43,75	31,1

Отримані результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за когнітивним критерієм відображено на рис. 2.2.

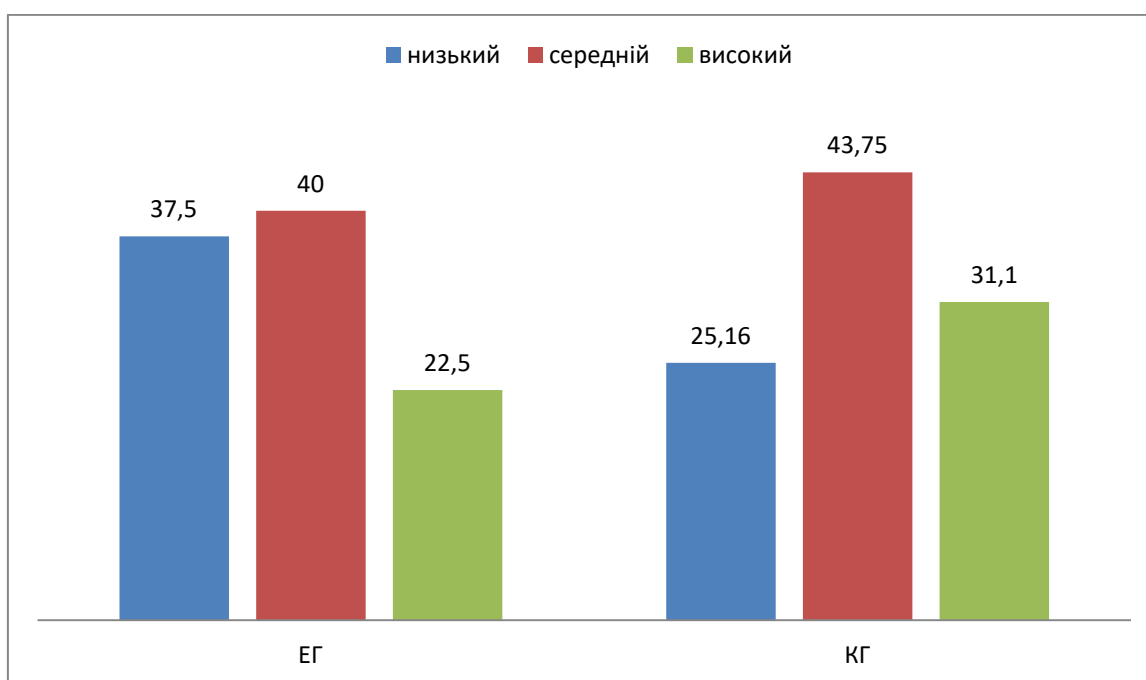

Рис.2.2. Результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за когнітивним критерієм.

Для визначення рівня розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку за діяльнісним критерієм нами було проведено спостереження, бесіда, методика тест «Кіла». Для того, щоб зясувати в дітей відтворення знань, творче застосування їх у практичній діяльності, самостійність.

Спостерігаючи за дітьми в різних видах діяльності діяльності (навчальній, ігровій, трудовій та самостійній) ми звертали увагу на їх самостійність, творче застосування знань у практичній діяльності. Отримані дані спостереження відображено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Результати спостереження за дітьми ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	37,5	43,75	18,7	32,2	37,5	30,2

Бесіда з дітьми включала такі питання 1. В які ігри любиш грати? Чому? 2. Чи подобається тобі сюжетно рольові ігри? 3. Чи подобається тобі головна роль? 4. У що граєш частіше за все? Чому? 5. Чи є улюблена іграшка? 6. В які ігри ти з нею граєшся? 7. Чим любиш займатися дома? 8. Чим любиш займатися в дитсадку? Більшість сумнівається, не одразу розпочинає бесіду іноді відволікаються, звертаються за допомогою, поясненням до дорослого, наслідують інших дітей, не застосовують творчі знання у практичній діяльності. Отримані дані бесіди відображено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Результати бесіди дітей ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Бесіда	18,75	62,5	18,75	25	50	25

Тест «Кола» для діагностики творчих здібностей (Додаток Г). Тест призначений для діагностики творчих здібностей. А саме: оригінальність, гнучкість і швидкість. Дитині було запропоновано аркуш з 20 намальованими кружечками діаметром не менше 2 см і задано завдання: «Перетвори кола в які-небудь незвичні предмети (намалюй їх, використовуючи ці кола)». На завдання було відведено 5 хвилин. У переважної більшості дітей були звичайні

зображення, а в деяких дітей оригінальні зображення. Отримані дані тесту відображено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

Результати тест «Кола» дітей ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Тест «Кола»	25	43,75	31,25	18,75	50	31,25

Згідно з результатами зведених даних спостереження, бесіди, тесту «Кола» нами було з'ясовано рівень розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм, що відображено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	37,5	43,75	18,7	32,2	37,5	30,2
Бесіда	18,7	62,5	18,7	25	50	25
Тест «Кола»	25	43,75	31,2	18,7	50	31,2
Середнє арифметичне	27,1	50	22,9	25,3	46	28,8

Отримані результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм відображено на рис. 2.3.

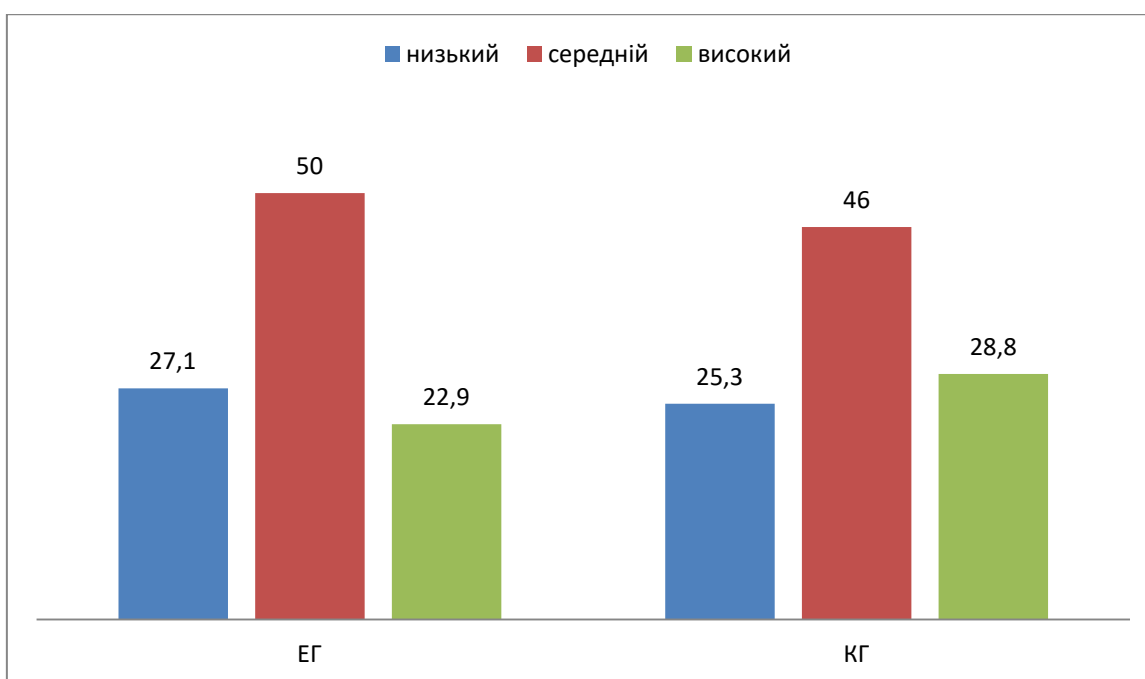

Рис.2.3. Результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм.

За результатами зведених даних за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, на основі спостереження, бесіди, моніторингу, метод Перона-Рузера тест «Кола» нами було з'ясовано рівень розвитку пізнавальної активності дітей ЕГ і КГ, що відображено в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13.

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями

Критерії	ЕГ (n=16),%			КГ (n=16), %		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Мотиваційний	39,9	45,8	14,2	25	50	25
Когнітивний	37,5	40	22,5	25,1	43,75	31,1
Діяльнісний	27,1	50	22,9	25,3	46	28,8
Середнє арифметичне	35	45	20	25,1	46,5	28,3

Результати зведених даних рівня пізнавальної активності дітей ЕГ і КГ за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями представлено на рис. 2.4.

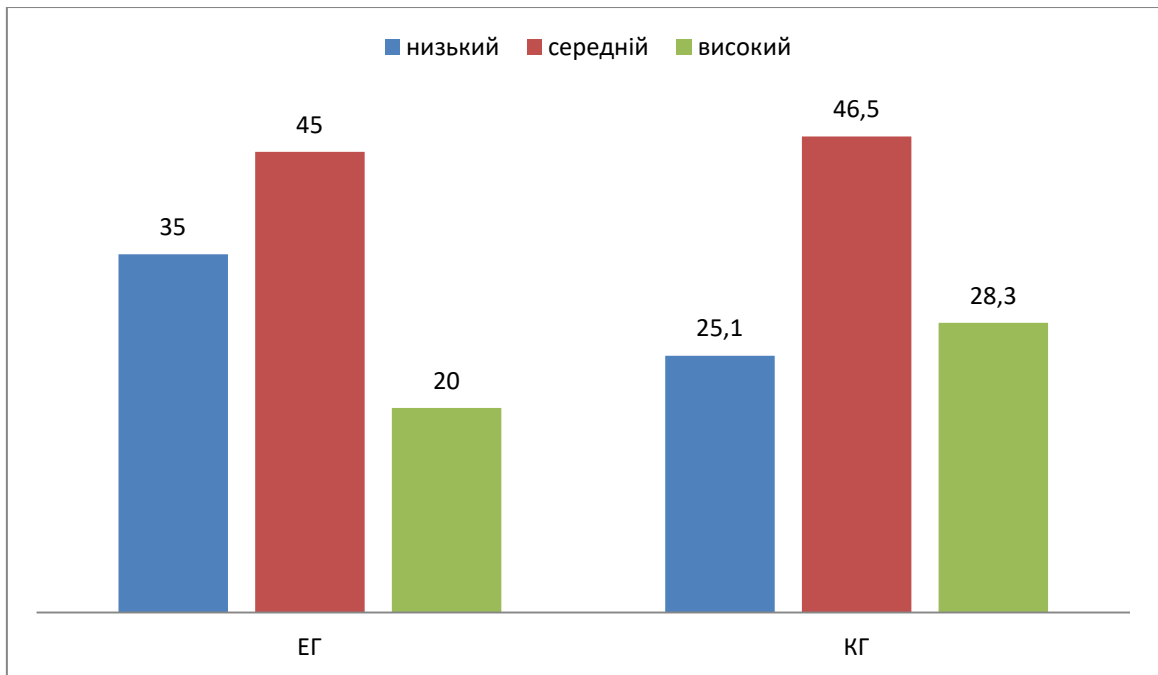

Рис. 2.4. Визначення рівня пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями на констатувальному етапі.

Виходячи з отриманих даних можна ствердно зазначити, що результати ЕГ і КГ приблизно однакові, переважає середній рівень (ЕГ – 47,9 %, КГ – 46,5 %) розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Низький (ЕГ – 32,1 %, КГ – 25,1 %) і високий (ЕГ – 19,8 %, КГ – 28,3 %) рівні також приблизно однакові як у дітей ЕГ, так і КГ.

Отже, проведений аналіз результатів засвідчує про необхідність впровадження систематичної цілеспрямованої роботи розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

2.2. Система роботи із впровадження дидактичних ігор у навчально-виховну діяльність дітей старшого дошкільного віку з розвитку пізнавальної активності

Метою формувального експерименту було проведення системи роботи з розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор, до яких ми віднесли : настільно-друковані, словесні, ігри з предметом .

Ми проводили їх кожного дня, чергуючи між собою. Вони були включені в усі режимні моменти дітей у такі види діяльності як навчальну, ігрову, самостійну, трудову. Дидактична гра допомагає зробити навчальний матеріал захоплюючим, створити радісний робочий настрій. Дитина, захоплена грою, не помічає того, що вчиться, хоча раз у раз стикається з завданнями, які вимагають від неї розумової діяльності. Дидактична гри відкриває нові цікаві горизонти у роботі з нашими вихованцями. Дидактична гра дасть можливість кожній дитині проявити свою індивідуальність, креативність та творчість під час роботи. Свою діяльність вибудовую поетапно з урахуванням віку дітей. При підборі ігор враховую особливості пізнавальної активності дітей, а також їх інтерес до різних ігор. При організації ігор словесного змісту ми використовуємо сюрпризні моменти: через героя, якому треба допомогти, різні атрибути.

Настільно-друковані ігри - це дуже захоплююче заняття для дітей. Найчастіше використовуються дидактичні ігри з парними картинками, розрізними картинками і кубиками, пазлами. Діти самостійно можуть диференціювати їх відмінні ознаки: величину, колір, форму, призначення. Для роботи з розрізними картинками старшим дошкільнятам можна запропонувати самостійно скласти цілу картинку з її частин без попереднього розгляду цілого зображення. Під час використання гри ми звертали увагу на пізнавальний розвиток, на дрібну моторику, концентрацію уваги. Використовували ігри кожного дня на заняттях, ігровій діяльності, самостійній, «Знайди частинки», «Виклади фігуру», «Знайди пару», «Третій зайвий», «Геометричні форми», «Асоціація», «Що потрібно людині для життя» (Додаток Д)

. У процесі роботи у дітей сформувалися прагнення до самостійності та участі у пізнавальній діяльності; прояв пізнавальної активності в процесі спілкування з дорослими і однолітками.

Словесні ігри допомагають розвивати мовлення дітей: поповнюючи і активізуючи словник, формуючи правильну звуковимову, розвиваючи зв'язне мовлення, вміння правильно висловлювати свої думки, складати самостійні розповіді про предмети, явища в природі та суспільному житті, формуючи навички переказу. Ми проводили щодня на заняттях, на прогулянці, ігровій діяльності. Ми використовували дидактичні ігри такі як «Назви одним словом», «Назви три предмети». «Коли це буває», «Знайди казкового героя», «Що потрібно для роботи» (Додаток Д). Знаходження антонімів, синонімів, слів подібних за звучанням, головне завдання словесних ігор. Якщо дитині дістається роль, гідна в іграх «Подорожі», то, він, охоче розповідаючи і пояснюючи - розвиває у себе монологічну мову. Багато дидактичних ігор формують у дітей повагу до трудящої людини. Наприклад, у грі «Хто побудував цей будинок?» Діти дізнаються про те, що перш ніж побудувати будинок, архітектори-проектувальники працюють над кресленням, потім приступають до справи будівельники: муляри, штукатурки, сантехніки, та інші робітники. Діти засвоюють знання про те, які машини допомагають людям у будівництві будинку. Так у дітей пробуджується пізнавальний інтерес до людей цих професій, з'являється бажання грати в будівництво, будинків, залізниці та інших об'єктів. Ще ми використали Синквейн- це один з прийомів активізації пізнавальної активності дітей, формування їх розумового та мовленнєвого розвитку. Гра «Добири слово» (Додаток Д).

Ігри з предметами: Для них необхідно підбирати предмети, що відрізняються за властивостями: кольором, формою, величиною, призначенням, використання і т.д. Нами були проведені кожного дня у другій половині дня. Такі як «Який це овоч», «Відгадай що в порбинці», «Побудуємо нашу вулицю », «Побудуємо гараж для машин» (Додаток Д).

Ще ми застосовували лепбуки. Лепбук – з англійської мови означає «наколінна книга». Ми використовували на заняттях, в самостійній, ігровій діяльності. Він допоможе створити умови для розвитку пізнавальної активності, дитячої ініціативи та творчості. З лепбуками «Моя Україна», «Хліб усьому

голова», «Здоровим будь», «Правила дорожнього руху». Матеріали перетворили заняття на захопливу гру.

Для організації спільної і самостійної діяльності дітей я створила в групі предметно-розвивальне середовище - спеціальну дидактичну зону з великим набором пізнавальних ігор, з урахуванням безпеки, естетики, наочності, доступності. Все це розширює кругозір дітей, розвиває їх пізнавальну активність: спочатку відбувається процес накопичення знань, далі отримувана інформація систематизується і формується готовність до осмислення навколишнього світу. Велике значення мають не тільки дидактичні правила гри, але і правила спілкування: домовляючись грати, будь добрим, ввічливим, справедливим; не вимагай завжди провідної ролі, пам'ятай, що й інші хочуть бути ведучими, не заважай товаришам, якщо вони зайняті грою; пам'ятай, що до матеріалів для ігор треба дбайливо ставитися, тому що втрата карток, фішок призводить до того, що потім вже можна буде грати; закінчивши гру, склади все в коробочку і забери на місце. Ці та інші правила не зачувала з дітьми спеціально, але проявляла турботу про створення умов для їх засвоєння. Я вважаю, що при доцільному педагогічному керівництві дидактична гра сприяє збагаченню кругозору дитини, розвитку образних форм пізнання, зміцненню інтересів, розвитку мовлення, також засвоєння норм поведінки, правил взаємовідносин.

Отже, при широкому використанні дидактичних ігор сприяє розвитку пізнавальної активності. Використовуючи різні дидактичні ігри в роботі з дітьми, переконалася в тому, що вони дають великий заряд позитивних емоцій. Треба багато працювати, щоб радість від ігрової діяльності поступово перейшла в радість вчення. Вчення повинно бути радісним!

2.3. Перевірка ефективності розробленої системи роботи з розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

Контрольний етап дослідження мав отримання інформації щодо ефективності розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку

засобами дидактичних ігор за розроблену нами систему роботи. На заключному етапі дослідження проводилася з використанням завдань, аналогічних до тих, що застосовувались на констатувальному етапі експерименту. Це дозволило нам порівняти отримані результати та зробити відповідні висновки щодо ефективності розробленої нами системи роботи з розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку ЕГ пізнавальної активності. В контрольному етапі було охоплено 32 дітей старшого дошкільного віку (16 – ЕГ, 16 – КГ).

Контрольного етапи програми передбачала використання методів діагностики, що й у експериментальній роботі. Завдяки даним обстеженням нам вдалось зафіксувати не значні зміни, розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку, так як дослідження проводилось по 24 лютого. Нами було виявлення покращення в розвитку пізнавальної активності наявність бажання до отримання нових знань, наявність позитивних емоцій, інтересу під час вирішення пізнавальних завдань, відтворення своїх знань, творче їх застосування в практичній діяльності, самостійність у виконанні завдан, наявність прагнення до пізнавальної діяльності, що засвідчило про ефективність розробленої системи роботи з розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Після формувального етапу експерименту, допоміг нам отримати дані та встановити рівні розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями. Для визначення рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку за мотиваційним критерієм в ЕГ і КГ було проведено спостереження з метою наявності інтересу до пізнавальної діяльності виявлення емоцій у пізнавальній діяльності. Бесіда містила ті ж самі питання, що й у ході констатувального етапу експерименту, моніторинг дітей наявність прагнення до пізнавальної діяльності.

Під час спостереження ми помітили що ЕГ діти були активнішими, уважнішими, вони проявляли позитивні емоції у процесі пізнання. Діти КГ час від часу виявляються позитивні емоції у процесі пізнання, діти частково прагнуть до

пізнавальної діяльності. Отримані результати спостереження розвитку пізнавальної активності зображенні в таблиці 2.15

Таблиця 2.15

Результати спостереження дітей ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	25	56,25	18,75	37,5	37,5	25

Бесіда з дітьми включала такі самі питання, що і в констатувальному етапі експерименту. Отримані результати засвідчили, що діти ЕГ більш активнішими, позитивнішими. А у дітей КГ не відбулось значних змін. Отримані дані бесіди відображено в таблиці 2.16

Таблиця 2.16

Результати бесіди дітей ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Бесіда	12,5	62,5	25	18,75	56,25	25

Моніторинг проводять під час звичних для дітей видів діяльності: ігрової, трудової, самостійної та режимних моментах – заняття, прогулянки, приймання їжі тощо. Під час мориторингу ми зясували що діти час від часу в дитини виявляються позитивні емоції у прцесі пізнання, діти частково прагнуть до пізнавальної діяльності.Результати моніторингу відображені в таблиці 2.17

Таблиця 2.17

Результати моніторингу дітей ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%	КГ(n=16)%

	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Моніторинг	25	43,75	31,25	12,5	56,25	31,25

Згідно з результатами зведених даних аналізу спостереження, бесіди з вихователем, моніторингунами було з'ясовано рівень розвитку пізнавальної активності дітей ЕГ і КГ за *мотиваційним критерієм*, що відображено в таблиці 2.18

Таблиця 2.18

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм.

Методики	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	25	56,25	18,75	37,5	37,5	25
Бесіда	18,75	62,5	18,75	32,25	50	18,75
Моніторинг	25	43,75	31,25	12,5	56,25	31,25
Середнє арифметичне	23	54	23	27	48	25

Отримані результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм відображено на рис.2.5

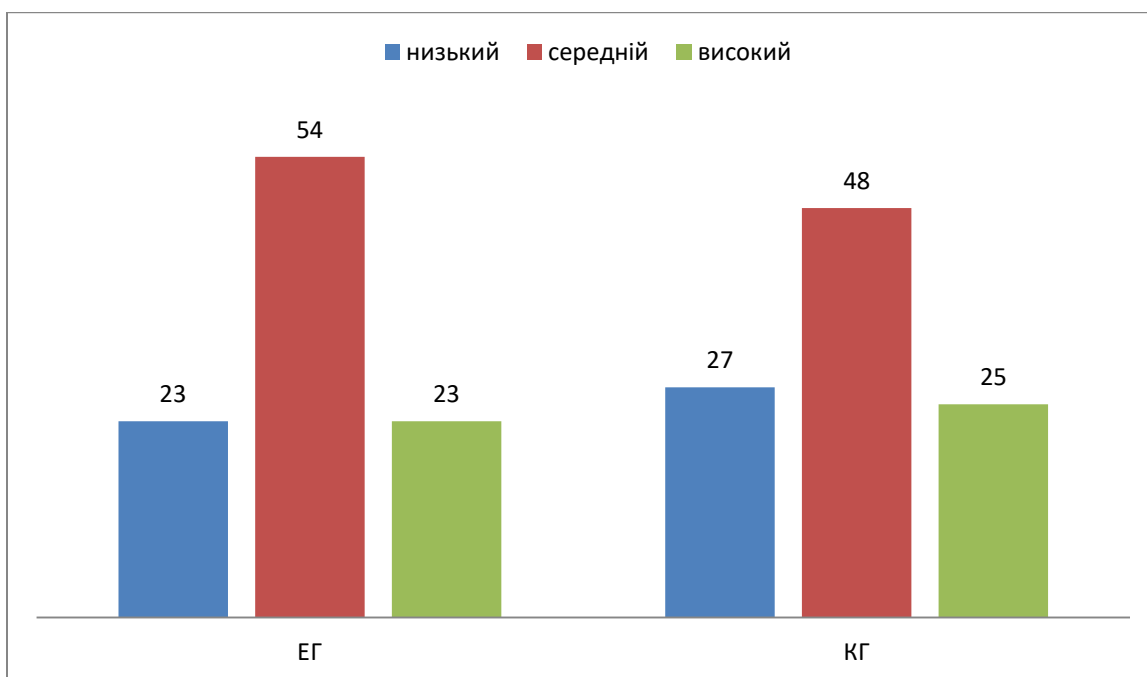

Рис.2.5 Результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм.

Для визначення рівня розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм нами було проведено спостереження, бесіду з дітьми, методику «Дерево бажань». Для того, щоб з'ясувати у дітей наявність отриманих знань, умінь і навичок розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку нами проводились спостереження за дітьми, у ході якого зверталась увага на наявність отримати нові знання, не виникають труднощів у встановленні зв'язків між предметами та явищами.

Спостерігаючи за дітьми в різних видах діяльності (навчальній, ігровій, трудовій та самостійній) ми звертали увагу на її активність, інтерес, тривалість. Було з'ясовано, що діти стали більш самостійні, активні. Більш витривалі і стійкіший інтерес до вирішення пізнавальних завдань; не виникають труднощі у встановленні зв'язків між предметами та явищами. Отримані результати відображені в таблиці 2.19.

Таблиця 2.19.

Результати спостереження за дітьми ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	6,25	56,25	37,5	25	43,75	31,25

Бесіда з дітьми включала такі питання (Додаток В).

1. В які ігри любиш грати? Чому? 2. У що граєш частіше за все? Чому? 3. Чи є улюблена іграшка? 4. В які ігри ти з нею граєшся? 5. Чим любиш займатися дома? 6. Чим любиш займатися в дитсадку? 7. Яке заняття подобається? Чому? 8. Чи любиш розглядати (читати) книжки? 9. Чи є дома тварини? Які? 10. Чи доглядаєш ти за ними? Отримані результати відображені в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20.

Результати бесіди дітей ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Бесіда	18,75	68,25	13	25	56,25	18,75

Постав значки – методика для вивчення концентрації та стійкості уваги. Модифікація методу Перона – Рузера. Дітям запропоновано тест із зображенням на ньому квадратом, трикутником, колом і ромбом. За сигналом «Почали» розтавте якнайшвидше і без помилок наступні знаки в ці геометричні фігури. Знаки розтавте підряд по рядках. Час на роботу 1хв. За моїм сигналом «Стоп!» розтавляти знаки припиняють. Отримані результати відображені в таблиці 2.21.

Таблиці 2.21.

Результати методика дітей ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень

Методу Перона – Рузера	31,25	43,75	25	37,5	31,75	30,75
------------------------------	-------	-------	----	------	-------	-------

Згідно з результатами зведених даних спостереження, бесіди, методика Перона – Рузера.нами було з'ясовано рівень пізнавальної активності дітей ЕГ і КГ за когнітивним критерієм, що відображено в таблиці 2.22

Таблиця 2.22.

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за когнітивним критерієм

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	6,25	56,25	37,5	25	43,75	31,25
Бесіда	18,75	68,25	13	25	56,25	18,75
Методу Перона – Рузера	31,25	43,75	25	37,5	31,75	30,75
Середнє арифметичне	19	56	25	29	44	27

Отримані результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за когнітивним критерієм відображено на рис. 2.6.

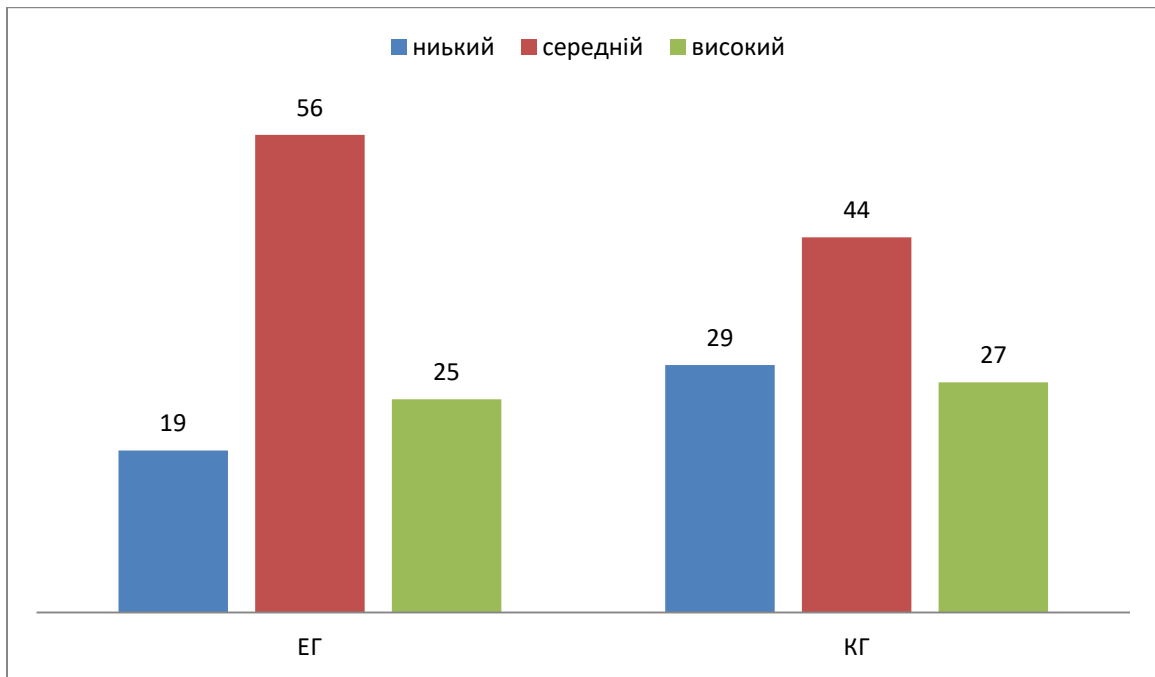

Рис.2.6 Результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за когнітивним критерієм

Для визначення рівня розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку за діяльнісним критерієм нами було проведено спостереження, бесіда, методика «Малюнок дерева». Для того, щоб зясувати у дітей відтворення знань, творче застосування у практичній діяльності, їх самостійність.

Спостерігаючи за дітьми в різних видах діяльності діяльності (навчальній, ігровій, трудовій та самостійній) ми звертали увагу на її самостійність, творче застосування у практичній діяльності, відтворення знань у діяльності. Отримані результати відображені в таблиці 2.23.

Таблиця 2.23.

Результати спостереження за дітьми ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	25	50	25	31,25	37,5	31,25

Бесіда з дітьми включала такі питання 1. В які ігри любиш грати? Чому? 2. Чи подобається тобі сюжетно-рольові ігри? 3. Чи любиш ти малювати? Чому? Отримані результати відображені в таблиці 2.24.

Таблиця 2.24.

Результати бесіди дітей ЕГ і КГ.

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Бесіда	12,5	68,75	18,75	25	50	25

Тест «Кола» для діагностики творчих здібностей.

Тест призначений для діагностики творчих здібностей. А саме, оригінальність, гнучкості і швидкості. Дитині запропонували аркуш з 20 намальованими кружечками діаметром не менше 2см і задали завдання: «Перетвори кола в які-небудь незвичні предмети (намалюй їх, використовуючи ці кола)». На завдання дається 5 хвилин. В більшості діток були звичайні зображення, а в деяких оригінальні зображення. . Результати методики відображені в таблиці 2.25.

Таблиця 2.25.

Результати Тест «Кола» дітей ЕГ і КГ

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Тест «Кола»	18,75	50	31,25	18,75	50	31,25

Згідно з результатами зведених даних спостереження, бесіди, методика тест «Кола» нами було з'ясовано рівень пізнавальної активності дітей ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм, що відображено в таблиці 2.26.

Таблиця 2.26.

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм

Методика	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Спостереження	25	50	25	31,25	37,5	31,25
Бесіда	12,5	68,75	18,75	25	50	25
Тест «Кола»	18,75	50	31,25	18,75	50	31,25
Середнє арифметичне	19	56	25	25	46	29

Отримані результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм відображено на рис. 2.7.

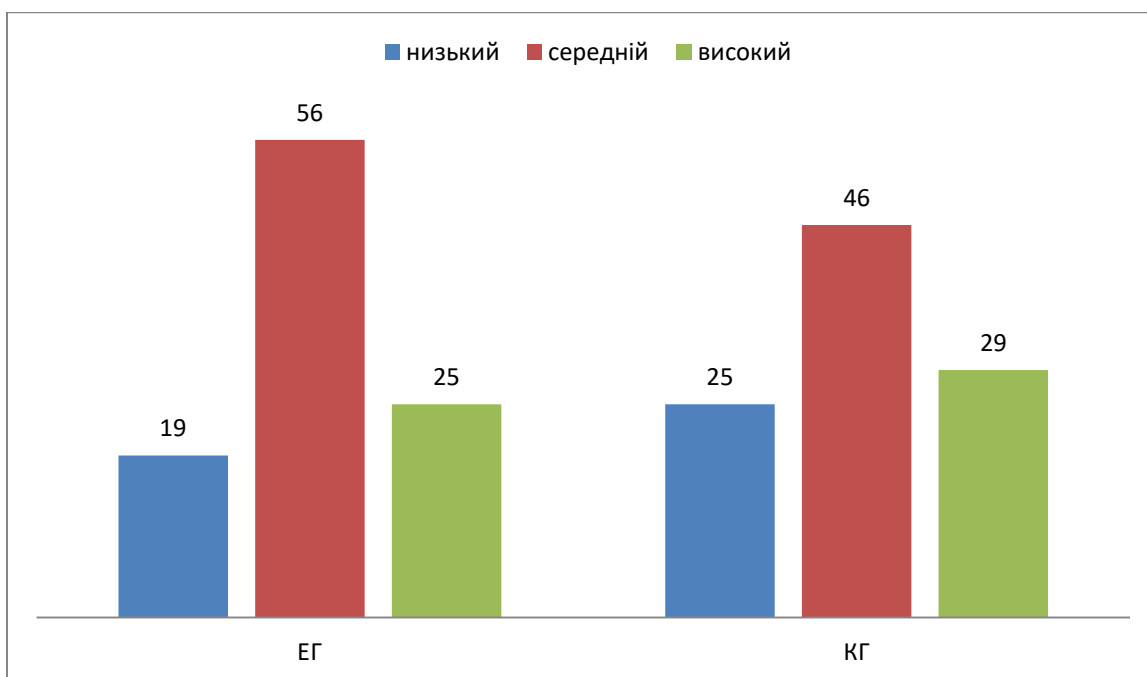

Рис.2.7. Результати рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за діяльнісним критерієм

За результатами зведених даних за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, на основі спостереження, бесіди, методик нами було з'ясовано рівень пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ, що відображено в таблиці 2.27.

Таблиця 2.27.

Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями

Критерії	ЕГ (n=16),%			КГ(n=16)%		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Мотиваційний	23	54	23	27	48	25
Когнітивний	19	56	25	29	44	27
Діяльнісний	19	56	25	25	46	29
Середнє	21	55	24	27	46	27

арифметичне						
-------------	--	--	--	--	--	--

Отримані результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями відображені на рис 2.8.

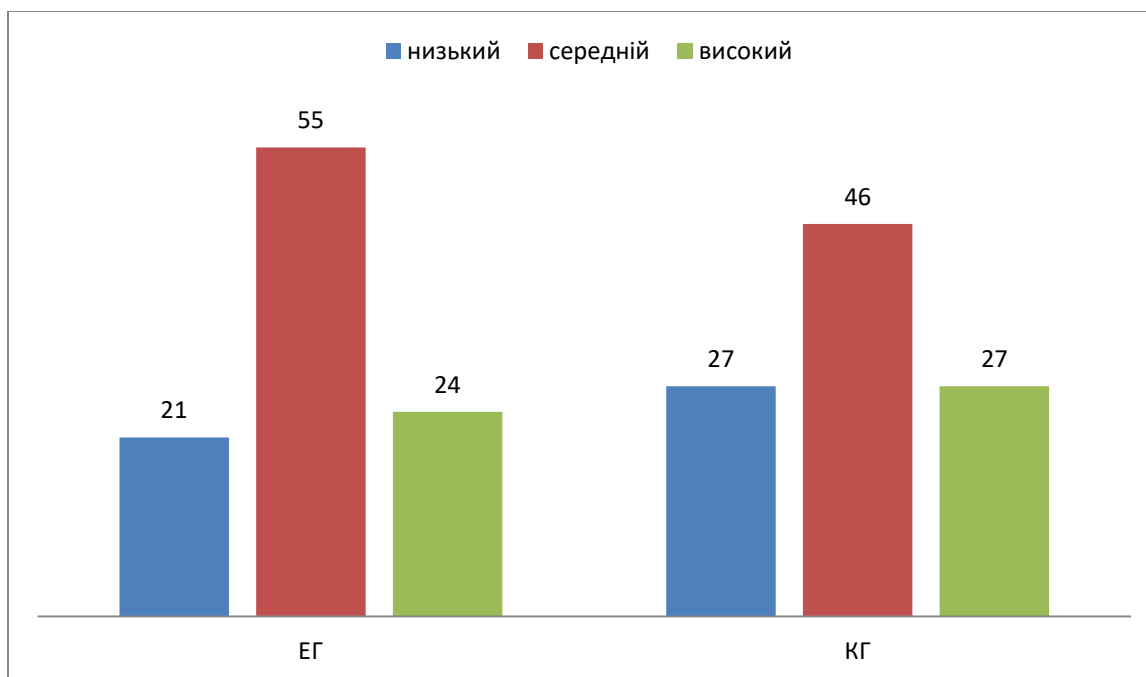

Рис.2.8. Результати зведених даних рівня розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями

Виходячи з отриманих даних можна зазначити, що результати ЕГ і КГ відрізняються між собою. Так, в ЕГ високий рівень (51,2 %), у КГ він змінився не так результативно і становить 35,3 %. У КГ переважає саме середній рівень – 46,8 %, хоча в ЕГ він знизився до 40,3 %. Низький рівень значно зменшився в ЕГ – 8,5 % і несуттєво в КГ – 17,9 %. Отримані результати засвідчують про дієвість розробленої нами системи роботи із розвитку пізнавальної активності дітей ЕГ з метою засобами дидактичних ігор. У той же час результати КГ не набули значних змін, що вказує на недостатність впровадження пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

Динаміку між констатувальний етап експерименту і контрольним етапом експерименту відображено в таблиці 2.28.

Таблиця 2.28

Порівняльний аналіз зведених даних стану розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критерієм

Рівні	Мотиваційний критерій				Різниця А і В	
	констатувальний етап (А)		контрольним етап (В)			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Низький	40	25	23	27	17	2
Середній	46	50	54	48	8	2
Високий	14	25	23	25	9	0

Рівні	Когнітивний критерій				Різниця А і В	
	констатувальний етап (А)		контрольним етап (В)			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Низький	30	25	19	29	11	4
Середній	48	44	56	44	8	0
Високий	22	31	25	27	2,5	4

Рівні	Діяльнісний критерій				Різниця А і В	
	констатувальний етап (А)		контрольним етап (В)			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Низький	27	25	19	25	8	0

Середній	50	46	56	46	6	0
Високий	23	29	25	29	2	0

Аналіз отриманих даних (різниця А і В) свідчить про зміни розвитку пізнавальну активність дітей старшого дошкільного віку ЕГ за всіма критеріями. Разом з тим, аналіз даних дітей КГ вказує на несуттєві зміни у стані сформованості їхнього психічного здоров'я. Динаміку змін розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту представлено в таблиці 2.29.

Таблиця 2.29.

Динаміка змін розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту

Етапи експерименту	ЕГ (n=16), %			КГ (n=16), %		
	низький	середній	високий	низький	середній	високий
Констатувальний (А)	35	45	20	25	47	28
Контрольний (В)	21	55	24	27	46	27
Різниця А і В	11	7	4	2	1	1

Отримані результати динаміки змін розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту представлено на рис. 2.9.

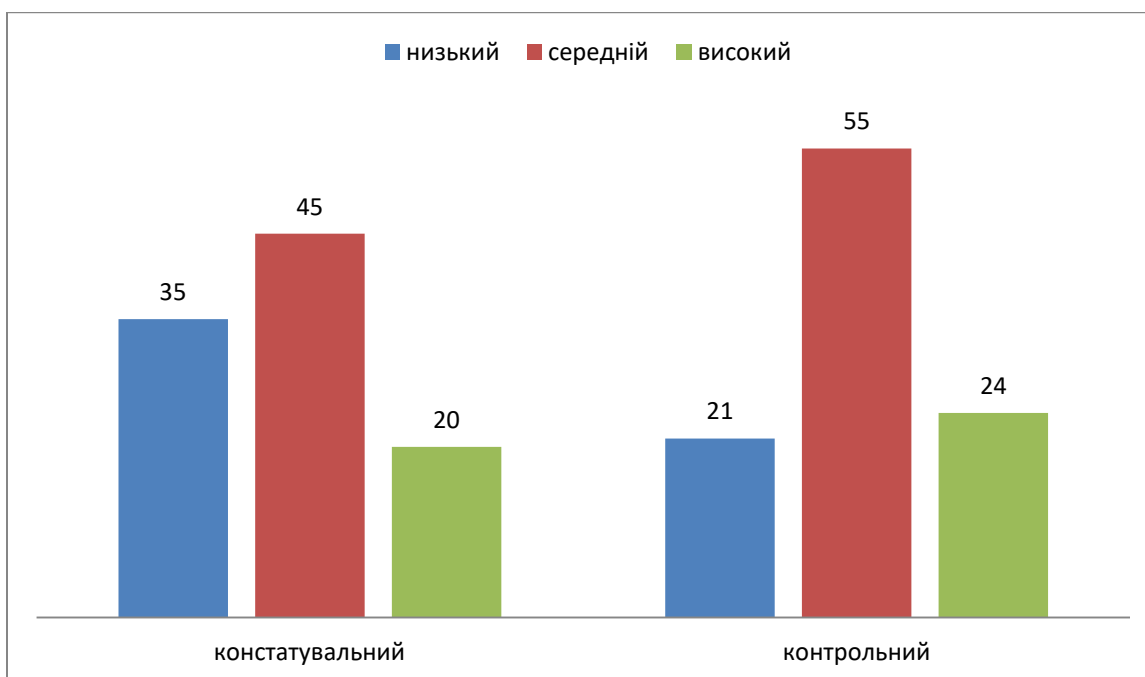

Рис.2.9. Змін розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту.

Отримані результати динаміки змін розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту представлено на рис. 2.10.

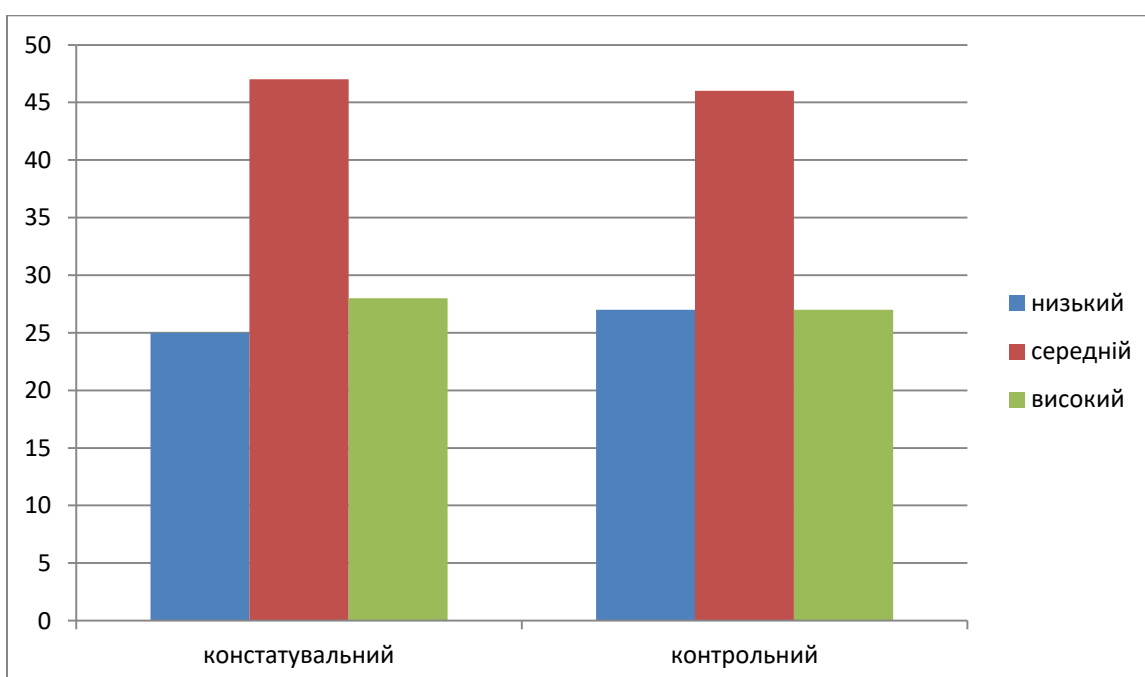

Рис.2.10. Змін розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту.

Аналізуючи дані, необхідно відмітити позитивні зміни в дітей ЕГ: значно збільшився у них високий рівень розвитку пізнавальної активності 20 % до 24 %, тобто на 4 %; зменшилась чисельність дітей з низьким рівнем – з 35% до 21 %, тобто на 14 % і середнім – з 45 % до 55 %, тобто на 10 %. Незначні зміни відбулись у показниках дітей КГ: високий рівень – з 28 % до 27 %, тобто на 1 %; низький – з 25 % до 27 %, тобто на 2 %, середній – з 47 % до 46 %, тобто на 1 %.

Отже, проведений аналіз результатів засвідчує про зміни в рівнях розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і незначні зміни – у дітей КГ, що підтверджує ефективність розробленої нами системи роботи. Систематичне застосування і впровадження в роботу з дітьми старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор ефективним, що підтверджує нашу гіпотезу.

Висновки до другого розділу

Для експериментального дослідження ми обрали старшу групу ЗДО «Казка» смт. Нова Галещина Кременчуцького району, Полтавської області. Експериментом було охоплено 32 діти старшого дошкільного віку, експериментальна група (ЕГ) «Ромашка» – 16 дітей і контрольна (КГ) група «Гномик» – 16 дітей. Дослідження передбачало три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Формувальний етап експерименту тривав з листопада 2021 по 24 лютого 2022 р.

Мета констатувального етапу дослідження – визначити рівні розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, зробити кількісний і якісний аналіз отриманих результатів.

Метою формувального експерименту було проведення системи роботи з розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор, до яких ми віднесли : настільно-друковані, словесні, ігри з предметом.

Нами були визначені критерії та показники розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ . Виходячи з отриманих даних можна твердо зазначити, що результати ЕГ і КГ приблизно однакові, переважає середній рівень (ЕГ – 47,9 %, КГ – 46,5 %) розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Низький (ЕГ – 32,1 %, КГ – 25,1 %) і високий (ЕГ – 19,8 %, КГ – 28,3 %) рівні також приблизно однакові як у дітей ЕГ, так і КГ.

У формувальному етапі ми для організації спільної і самостійної діяльності дітей я створила в групі предметно-розвивальне середовище - спеціальну дидактичну зону з великим набором пізнавальних ігор, з урахуванням безпеки, естетики, наочності, доступності.

Аналіз результатів засвідчує про зміни в рівнях розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і незначні зміни – у дітей КГ, що підтверджує ефективність розробленої нами системи роботи. Систематичне застосування і впровадження в роботу з дітьми старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор ефективним, що підтверджує нашу гіпотезу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У роботі запропоновано комплексний підхід до вирішення проблеми розвитку у дітей старшого дошкільного віку пізнавальної активності на основі використання дидактичних ігор. Результати дослідження надають підстави для відповідних висновків:

1. Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу й характеризується чіткими параметрами. Про інтереси дитини та інтенсивність її прагнення ознайомитися з певним предметом чи явищем свідчать: особлива зацікавленість, увага, емоційне ставлення – сміх, подив, стурбованість тощо. Узагальнюючи вищезазначені трактування нами поняття «активність» розуміється як *спрямованості особистості самостійності і допитливості в різних видах діяльності*. Узагальнюючи вищезазначені трактування нами поняття «пізнавальна активність» розуміється як *активну діяльність дитини, самостійну, цілеспрямовану на пізнання навколишнього середовища, й готовність до розв'язання завдань поставлені перед нею в конкретній ситуації*.
2. Розроблено критерії та показники розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. З'ясували, що переважає середній рівень (ЕГ – 47,9 %, КГ – 46,5 %) розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Низький (ЕГ – 32,1 %, КГ – 25,1 %) і високий (ЕГ – 19,8 %, КГ – 28,3 %) рівні також приблизно однакові як у дітей ЕГ, так і КГ.
3. Нами на основі системно-структурного, діяльнісного й особистісного підходів було обґрунтовано педагогічні умови ефективності використання дидактичних ігор з метою розвитку пізнавальної активності вихованців старшої групи ЗДО: забезпечення дидактичними іграми дітей старшого дошкільного віку шляхом вдосконалення способів отримання інформації; позитивна налаштованість на взаємодію педагога з дітьми та розширення кола активностей дітей; врахування вікових особливостей вихованців в освітньому процесі.

Проведено контрольний етап експерименту і отримано дані, які засвідчили про зміни у рівнях дітей ЕГ і незначних змін у дітей КГ. Необхідно відмітити позитивні зміни в дітей ЕГ: значно збільшився у них високий рівень розвитку пізнавальної активності 20 % до 24 %, тобто на 4 %; зменшилась чисельність дітей з низьким рівнем – з 35% до 21 %, тобто на 14 % і середнім – з 45 % до 55 %, тобто на 10 %. Незначні зміни відбулись у показниках дітей КГ: високий рівень – з 28 % до 27 %, тобто на 1 %; низький – з 25 % до 27 %, тобто на 2 %, середній – з 47 % до 46 %, тобто на 1 %. Отже, проведений аналіз результатів засвідчує про зміни в рівнях розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку ЕГ і незначні зміни – у дітей КГ, що підтверджує ефективність розробленої нами системи роботи. Систематичне застосування і впровадження в роботу з дітьми старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор ефективним, що підтверджує нашу гіпотезу.

Методичні рекомендації щодо використання дидактичних ігор для розвитку пізнавальної активності з дітьми старшого дошкільного віку

1. Створюйте сприятливі умови для використання дидактичних ігор, щоб вони були доступні для них.
2. Використовуйте дидактичні ігри в різних видах діяльності, різні види ігор.
3. Плануйте й організовуйте і в самостійній діяльності дітей ігри де вони можуть грати за своїм бажанням як всім колективом, невеликими групами або індивідуально.
4. Підбирайте ігри і матеріал у відповідності з загальним планом педагогічної роботи.
5. Підтримуйте у дитини захопленість ігровим завданням, щоб не падав інтерес до поставленого завдання.
6. Надавати дітям можливість грати в різний час дня.
7. Планувати дидактичні ігри необхідно піклуватися про ускладнення ігор, розширення їх варіативност.
8. При плануванні дидактичних ігор у освітньому процесі необхідно, щоб нові ігри взяті на занятті, потім проходили в блоці спільної діяльності з дітьми використовувались в їх самостійній діяльності
9. Проводьте дидактичні ігри для перевірки знань і умінь.
10. Використовуйте дидактичні ігри для подолання різних труднощів у розвитку дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Игры и упражнения в обучении шестилеток: Пособие для учителя. [Сборник / Под ред. Н. В. Седж]. Минск.: Нар. асвета, 1985. 136 с.
2. Кларин М. В. Игра в учебном процессе. *Сов.педагогика*. 1985. № 6. С. 57–61.
3. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 3–6.
4. Ткачук Т. А. Спілкування як чинник психічного розвитку людини. *Психологія. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Випуск 3. Київ: 2013. с. 80–84.
5. Марусинець М. М. Розвиток пізнавальної активності. *Дошкільне виховання*. 2015. №11. С. 11–12.
6. Шевченко В. І. Концепція пізнання в українській філософії. Київ. 2009. 168 с.
7. Ладивір С. О., Стадник Г. А. Розвиток пізнавальної активності дітей у процесі їхнього спілкування з батьками. *Психологія*. К. : Рад. школа, 1990. Вип. 34. С. 53–59.
8. Розвиток пізнавального інтересу – один з найважливіших завдань дошкільної та початкової освіти. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/rozvytok-piznavalnogo-interesu-odyn-z-nayvazhlyvishyh-zavdan-doshkilnoyi-ta-pochatkovoyi>.
9. Формування пізнавальної активності дошкільників як психолого-педагогічна проблема. «Young Scientist». № 10.1 (50.1). October, 2017.
10. Інноваційна педагогіка. Розділ 8. Випуск 17. Т. 2. 2019.
11. Пізнавальний розвиток дітей. [Електронний ресурс]. URL : https://stud.com.ua/178383/pedagogika/piznavalniy_rozvitok_ditey.
12. Дидактичні можливості ігор у формуванні пізнавальної активності [Електронний ресурс]. URL : https://studwood.net/1861318/pedagogika/didaktichni_mozhливosti_igor_formuvanni_piznavalnoyi_aktivnosti.

13. Дошкільна педагогіка: підручник для студ. середовищ. проф. навч. закладів / С. А. Козлова, Т. А. Куликова. 10 -е изд., Стер. М. : Видавничий центр «Академія», 2009. 416 с.
14. Суржанська В. А. Критерії, показники та рівні пізнавальної активності дітей дошкільного віку. [Електронний ресурс]. URL : http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2011_25/sb25_10.pdf
15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
16. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. К. : Рад. школа, 1986. 152 с.
17. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
18. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
19. Ткачук Т. А. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку у спілкуванні з вихователем : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2004. 23 с.
20. Садова Т. А., Рудакова А. О. Формування пізнавальної активності дошкільників як психологопедагогічна проблема. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 49–52.
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
22. Коленцева Н. Г. Методика роботи з дидактичними матеріалами в дитячому саду. Тбілісі, 2000. 174 с.
23. Крутій К. Л., Стеценко І. Б. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 124 с.

24. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкільна педагогіка: підручник для студ. установ середовищ. проф. освіти. 12-е изд., Стер.М. : Видавничий центр Академія raquo. 2011. с. 249
25. Кулагіна І. Ю., Колюцкий В. Н. Вікова психологія: Повний життєвий цикл розвитку людини. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. М. : ТЦ Сфера, 2004. с. 128
26. Менджеріцкая Д. В. Вихователю про дитячу гру. М. : Просвещение, 1988. с.173
27. Використання дидактичних ігор як засобу стимулювання пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку. [Електронний ресурс]. URL : <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/107-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhi-stolittia-18-19-lystopada-2021-r/823-vikoristannya-didaktichnikh-igor-yak-zasobu-stimulyuvannya-piznavalnoji-aktivnosti-ditej-molodshogo-shkilnogo-viku>.
28. Ігрова діяльність старших дошкільників. / Упор. Н. Ф. Юрченко. Х. : Вид. група «Основа», 2015. 304 с.
29. Дитяча картотека для дошкільників 5-6 років. / Упоряд. Т. М. Маценко. Н. О. Мазун. Х. : Вид. група «Основа», 2012. 288 с.
30. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Бєленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Бєленька, М.А. Машовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
31. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
32. Особистість у сучасній психології. Психологічна характеристика. [Електронний ресурс]. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/10026/>

ДОДАТКИ

Списки дітей ЕГ і КГ

Список дітей ЕГ (n=16)	Список дітей КГ (n=16)
1.Бредун Єгор	1. Бурейко Ілона
2. Василевський Денис	2. Бутенко Тетяна
3.Ішкова Ліза	3. Злобінець Злата
4.Іщенко Кирил	4. Касай Софія
5.Іщенко Міша	5. Коноваленко Ваня
6. Коломієць Свята	6. Кравченко Софія
7. Копичко Максим	7. Мегеря Макар
8. Коробцов Артем	8. Михайленко Віка
9. Котляревська Вікторія	9. Павленко Богдан
10. Матюха Поліна	10.Перепелиця Нікіта
11. Перепелиця Юля	11.Пелепчук Владіслав
12. Пойда Злата	12.Погрібняк Ася
13.Семенов Богдан	13.Соловей Юля
14. Степанова Аліна	14.Фещенко Мілана
15. Тригубенко Маргарита	15.Чирва Олександра
16.Шийка Уляна	16.Шевченко Богдан

Додаток Б

Схема спостереження за дитиною старшого дошкільного віку для складання її характеристики (В. Котирло, С. Ладивір)

У всіх показниках поданої схеми визначається високий (В), середній (С) та низький (Н) рівні прояву пізнавальної активності.

1. Рівень пізнавальної активності дитини старшого дошкільного віку, допитливості на заняттях:

(В) — завжди активна, проявляє ініціативу під час відповідей;

(С) — відповідає тільки за викликом вихователя;

(Н) — пасивна, може працювати лише під час персонального звертання до нього дорослого.

На прогулянках, екскурсіях:

(В) — допитлива, часто розпитує;

(С) — слухає пояснення дорослого, але сама не звертається із запитаннями;
(Н) — виявляє байдужість.

2. Оволодіння елементами учбової діяльності:

(В) — слухає завжди уважно, дотримується вказівок, виконує завдання правильно;

(С) — потребує повторних вказівок, контролю по ходу діяльності;

(Н) — працює під час постійної допомоги дорослого.

3. Прояв довільної регуляції поведінки (організованість, зосередженість, уважність, самостійність):

(В) — завжди зосереджена у будь-якій справі, у грі;

(С) — включається, наслідує іншого, потребує контролю, з завданнями включається при додатковому стимулюванні;

(Н) — без спеціальних спонукань не починає діяти, при відсутності зразка роботи не виконує, потребує допомоги.

4. Готовність до подолання труднощів:

(В) — проявляє готовність долати труднощі, веде активний пошук рішення;

(С) — робить спробу подолати труднощі, але у випадку неуспіху відступає;

(Н) — при першому ж включається звертається за допомогою чи відмовляється від включається;

слід відрізняти 2 категорії дітей:

а) самовпевнених. Вони без коливань розпочинають будь-яку справу, але при перших невдачах легко відмовляються від усяких намагань;

б) невпевнених в собі. Вони не намагаються мобілізувати зусилля в умовах бачається, але за підтримки дорослого здатні до певних зусиль.

5. Соціальна активність.

(В) — легко контактує з дорослими та однолітками, проявляє ініціативу у спілкуванні в ході гри; уміє вирішувати конфлікти;

(С) почувається комфортно у знайомому оточенні, підпорядковується чужій ініціативі у грі; інколи включається.

(Н) —включається в спільну ігрову діяльність по запрошенню, але не уміє підтримувати стосунки з однолітками, часто конфліктує, переважають ігри на самоті.

Додаток В

Методика 1. «Бесіда» (М. Марусинець).

Мета. Виявлення у дитини наявності пізнавальної мотивації, спрямованості інтересів.

Хід проведення. Дитині задається наступний перелік запитань.

1. В які ігри любиш грати? Чому?
2. У що граєш частіше за все? Чому?
3. Чи є улюблена іграшка?
4. В які ігри ти з нею граєшся?
5. Чим любиш займатися дома?
6. Чим любиш займатися в дитсадку?
7. Яке заняття подобається? Чому?
8. Чи любиш розглядати (читати) книжки?
9. Чи є дома тварини? Які?
10. Чи доглядаєш ти за ними?

Обробка даних. Наявність пізнавального інтересу оцінюється по змісту відповідей на запитання: 5, 6, 7, 8, 9.

Нами було модифіковано цю методику для кількісного обрахунку, а саме: якщо дитина не реагує на запитання дорослого, то фіксується «0» балів. Запитання 5. Чим любиш займатися дома?

Запитання 6. Чим любиш займатися в дитсадку?

Запитання 7. Яке заняття подобається? Чому?

Запитання 8. Чи любиш розглядати (читати) книжки?

Запитання 9. Чи є у тебе дома тварини? Які?

Отже, запитання 5, 6, 7, 8, 9 оцінюється таким чином.

Оцінювання здійснювалося за наступними критеріями:

Емоційно-мотиваційний:

- а) одразу із захопленням - 5 балів;
- б) сумнівається, гальмує, не одразу розпочинає роботу - 3 бали;
- в) пасивна, довго не розпочинає чи зовсім не виконує завдання – 1 бал.

Процесуально-операційний (змістовий):

- а) зосереджена під час виконання завдання чи відповіді – 5 балів;
- б) іноді відволікається - 3 бали;
- в) часто відволікається, не зібрана – 1 бал.

Контрольно-оцінний (результативний):

- а) уважно слухає, впевнено та самостійно розв'язує завдання – 5 балів;
- б) звертається за допомогою, поясненням до дорослого – 3 бали;
- в) неуважна, підглядає у сусіда, наслідує іншого (дорослого чи дитину) чи зовсім залишає роботу – 1 бал.

Бали «2» та «4» враховували як проміжні між низьким та середнім рівнями; та середнім і високим.

Оцінювання за балами дає можливість визначити наступні рівні:

1 бал – відповідає низькому рівню;

3 бали – середньому рівню;

5 балів – високому рівню.

Для визначення стану розвитку ПА дитини склалися бали, отримані нею за всіма показниками під час виконання задання.

Сумарна кількість балів за відповіді за 5, 6, 7, 8, 9 запитання.

13-15 балів – високий рівень ПА;

7-12 – середній рівень ПА;

8 – 0 – низький рівень ПА

Тест «Кола» для діагностики творчих здібностей

Тест призначений для діагностики творчих здібностей. А саме оригінальність, гнучкості, швидкості. Дитині проронується аркуш з 20 намальованими кружечками діаметром не менше 2см і дається завдання: «Перетворити кола в які-небудь незвичайні предмети (намалюй їх, використовуючи ці кола)». На виконання завдання дається 5 хвилин.

Обробка результатів

Творчі здібності проявляються в оригінальності, гнучкості, швидкості.

ОРИГІНАЛЬНІСТЬ зображення виявляються в тому, що у дитини виникають нові, нестардатні ідеї малюнків предметів, що мають форму кола.

Звичайними, тобто стандартними, будуть зображення, які часто зустрічаються в дитячих малюнках (яблуко, м'ячик, сонечко, обличчя людини, мордочка зайчика, тарілка, колесо, повітряна кулька, квітка і т.д.). За такі малюнки присвоюється 0 балів.

Оригінальними можна вважати зображення предметів, які не так часто малюють діти (кнопка дзвінка, торт, гудзик, їжачок, що згорнувся в клубочок, колобок, смайлик, планета, дзеркальце, хокейна шайба, вишенька і т.д.). Кожен оригінальний малюнок оцінюється в 1 бал. Якщо дитина об'єднує в одну композицію 2 кола і більше, то можна додати за оригінальність по 1 балу за кожне об'єднання.

ГНУЧКІСТЬ – це здатність дитини висувати різноманітні ідеї малюнків, звертаючись до різних областей знань, використовуючи широке коло предметів і явищ. Для оцінки гнучкості підраховується кількість узагальнюючих слів-понять, які можуть включати в себе відразу кілька намальованих предметів і явищ.

Наприклад малюнки людини або тільки голови (лиця) можна об'єднати загальним поняттям «людина». Інші слова-поняття об'єднують інші предмети, наприклад: «небесні тіла» (місяць, сонце, планета), «фрукти та овочі» (яблуко, вишня, помідор, кавун). Так, ви можете включити намальовані дитиною предмети в групі «тварин», «рослин», «посуд», «аксесуари» та ін.

Кількість груп, які можуть включати кілька предметів або навіть один, підраховується і оцінюється – по 1 балу за кожну групу. Звертаємо увагу, що

при аналізі та підрахунку груп враховуються всі зображення, а не тільки оригінальні.

ШВИДКІСТЬ – це швидкість, продуктивність образотворчої діяльності дитини, тобто це здатність за обмежену кількість часу (5 хвилин) виконати великий обсяг роботи, намалювати багато круглих предметів. У тесті підраховується кількість кіл, які використала дитина для зображення предметів. За кожне коло-малюнок дається 1 бал.

Інтерпретація результатів

Низький рівень:

- Оригінальність 0-2 бали
- Гнучкість 1-2 бали
- Швидкість 0-9 балів

Середній рівень:

- Оригінальність 2-6 бали
- Гнучкість 3-4 бали
- Швидкість 10-13 балів

Високий рівень:

- Оригінальність понад 7 балів
- Гнучкість понад 5 балів
- Швидкість понад 14 балів

Додаток Г

Методика визначення домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини (н. Гуткіна)

Дитину запрошують до кімнати, де на столиках виставлені звичайні, не дуже привабливі іграшки, і пропонують їй протягом хвилини роздивитися їх. Потім експериментатор запрошує дитину до себе, щоб прочитати їй казку, яку вона раніше не чула. На найцікавішому місці читання припиняють, і експериментатор запитує, чого у даний момент дитині більше хочеться: погратися з іграшками, що виставлені на столиках, чи дослухати казку до кінця.

Висновки. Діти з вираженим пізнавальним інтересом звичайно хочуть дослухати казку, а зі слабкою пізнавальною потребою надають перевагу ігровій діяльності. Але їхня гра має, як правило, маніпулятивний характер: то за одне візьмуться, то за інше.

Додаток Д

Дидактичні ігри
«Знайди картинку»

Мета: розвивати і закріплювати культурно-гігієнічні навички, підтримувати бажання бути охайним.

Обладнання: серія великих картинок, до яких діти добирають відповідні маленькі картинки.

Наприклад, до великої картини, на якій зображена розпатлана дівчинка, — гребінець; де неохайний хлопчик — мило і щітку; де дівчинка у брудних черевиках — щітку тощо.

Хід гри Вихователь демонструє велику картинку із зображенням неохайної дитини і водночас роздає дітям маленькі картинки, на яких намальовані відповідні предмети. З-поміж своїх картинок діти відшуковують предмет, яким треба доповнити велику картину. Коли вони віддають картинку вихователю, бач то повинні пояснити призначення предмета: Наприклад: "Ось мило і щітка для вмивання" або "Ось гребінець для того, щоб дівчинка розчесала волосся" і т. п.

«Кому що потрібно для роботи»

Мета: удосконалювати знання дітей про професії дорослих; знаходити предмети, що потрібні для певної професії; розвивати пам'ять, кмітливість, мислення.

Матеріал: великі картинки із професіями дорослих (лікар, кухар, водій, двірник); маленькі картки з предметами, що потрібні для цих професій.

Хід гри:

На столі лежать картинки із професіями дорослих, а на килимку розкидані картки із предметами, що потрібні для цих професій. Дітям пропонується взяти одну картку на підлозі та підійти до картинки з тією професією, для якої потрібна ця річ.

Діти пояснюють, чому саме підійшли до тієї або іншої картинки з професією.

Гра: Назви три слова

Мета: розвиток мислення, пам'яті, довільності психічних процесів.

Діти сидять по колу, ведучий кидає м'ячик дитині і просить назвати: 3 червоних слова —; (зелених, холодних, гарячих, твердих, колючих.....), якщо дітям важко, гру слід починати з одного слова.

Гру можна ускладнити, діти називають слова, Які можна купити? Які можна варити? Що можна читати?, Що може плавати.....

«КОЛИ ЦЕ БУВАЄ...»

Дидактичне завдання: закріпити з дітьми поняття: ранок, день, вечір, ніч та відповідні дії людей у цей період часу. Користуватись поняттями: вранці, вдень, ввечері та вночі. Вчити застосовувати набуті знання в ігровій діяльності та повсякденному житті. Розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять. Виховувати інтерес до гри.

Обладнання: сюжетна картинка із зображенням частини доби.

Ігрове завдання: скласти картинку та назвати частину доби.

«ЗНАЙДИ КАЗКОВОГО ГЕРОЯ»

Дидактичне завдання: закріпити знання дітей про українські народні казки та їх головних героїв. Вчити співвідносити казкові сюжети. Розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять. Виховувати інтерес до гри.

Обладнання: сюжетні картинки до казок «Вовк та семеро козенят», «Котик та півник», «Колосок», «Лисичка - сестричка та Вовк - панібрат» та головні герої цих казок.

Ігрове завдання: знайти головного героя.

«ЩО ПОТРІБНО ДЛЯ РОБОТИ»

Дидактичне завдання: закріпити знання дітей про працю лікаря, впізнавати і називати медичне приладдя, вміти його співвідносити його з професією. Вчити застосовувати набуті знання в ігровій діяльності та повсякденному житті. Розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять. Виховувати інтерес до гри.

Обладнання: сюжетна картинка із зображенням іграшкових медичних інструментів.

Ігрове завдання: співвіднести приладдя з професією.

Дидактична вправа “Третій зайвий?”

розвиток логічного мислення, доказового мислення та мовлення, вміння виокреслювати серед трьох предметів два за спільними ознаками, пояснювати свій вибір.

За таким самим принципом можна запропонувати розкласти три книжки у груповому книжковому куточку на дві полиці. Тут доречно буде пояснити дітям, які параметри є першочерговими для бібліотекаря у справжній бібліотеці, коли він розкладає книжки по полицях: чи то їх розміри, чи то колір, чи то зміст, чи то авторство тощо.

Дидактична гра “побудуймо нашу вулицю ”

Мета: Закріпити знання геометричних фігур: круг, квадрат, трикутник. Дати поняття про прямокутник; знаходити спільне та відмінне з квадратом. Співвідносити геометричні фігури з певними фактами на вулиці міста, позначати даними фігурами об'єкти на малюнку-схемі рідної вулиці.

Обладнання.

Демонстраційне: фотографії, ілюстрації рідної вулиці, дитячі малюнки і два з'єднаних в довжину паперу (А3) на фланелеграфі із зазначеними орієнтирами (дорога, зупинка, пам'ятник тощо). Створення малюнку-схеми вулиці.

Роздатковий: силуети геометричних фігур різного розміру та кольору за змогою яких можна позначити певні об'єкти, будівлі рідної вулиці; обладнання для наклеювання; зображення дерев, кущів, машин, людей (відповідно до професії).

Примітка.

Гру доцільно проводити у другій половині дня після пішохідного переходу по вулиці, після малювання дітьми рідної вулиці.

по вулиці, після малювання дітьми рідної вулиці.

Ігрові дії.

Вихователь звертає увагу дітей на фотографії та інші зображення рідної вулиці. Пропонує згадати пішохідний перехід (екскурсію тощо) по вулиці, поділитися своїми враженнями: які об'єкти-а вулиці запам'ятались найбільше. Після висловлювань діти сумісно відтворюють в правильній послідовності усно всі об'єкти, які бачили під час переходу. Зображають їх на схемі за допомогою; метричних фігур. Малята обирають геометричні фігури і співвідносять їх за кольором, розміром". будівлями на рідній вулиці. Вихователь пропонує уважно роздивитись і назвати, за допомогою; саме фігур зобразили ті чи інші будівлі. Діти впізнають квадрати, трикутники. Педагог звертає увагу на прямокутник і просить малят визначити, на яку геометричну фігуру він схожий (чим?), чим: відрізняється від квадрата? Створює проблемну ситуацію: що стало б з багатоповерхівкою, яку ми відобразили за допомогою прямокутника, якби ми "поставили" її на довгу сторону фігури? Малята самостійно обстежують прямокутник, доходять висновку, що у нього є чотири прямих кути, дві довгих сторони, дві коротких. За допомогою проблемних ситуацій при створенні схеми вулиці вихователька допомагає дітям засвоїти, що наявність двох довгих і двох коротких сторін — суттєва характерна прямокутника. Після наклеювання силуетів основних об'єктів на "вулиці" педагог разом з дітьми "оживляє" макет: разом наклеюють силуети дерев, машин, людей, хмаринок, круг — сонечко в небі та інше.

Дидактична гра «відгадай що в торбинці»

Мата: продовжувати закріплювати знання дітей з різноманітністю культурних рослин, їх назву, скільки насіння скільки рослин, розрізняти за зовнішніми ознаками та на дотик, вживати в мовленні узагальнювальні поняття (зернові, юбові рослини), виховувати любов до природи.

Матеріал: зерно насіння , мішечки, загадки про рослин.

Тема: «побудуймо гараж для машин»

Вік: старша група (5-6 років)

Завдання щодо розвитку гри: формувати в дітей віком вміння передавати форму і деталі об'єкта; вчити підбирати деталі, слідуєчи задуму; формувати навички послідовної побудови роботи.

Завдання, що розвивають: вчити дітей будувати вантажний транспорт; розвивати дрібну та загальну моторику, координацію обох рук.

Виховні завдання: виховувати вміння цінувати свою працю та працю товаришів; виховувати ввічливість та навички спілкування при спільній роботі.

Вид конструювання: конструювання із дрібного та великого конструктора типу «Лего».

Дидактична гра «хто побудував цей будинок»

Вчити дітей орієнтуватися у видах житлових будов, особливостях професії будівельника.

Продовжувати вчити дітей складати творчі розповіді, складні поширені речення.

Закріпити вміння втілювати в малюнку свій задум, зображуючи будинок кольоровими олівцями, самостійно обираючи формат і розташування аркуша паперу.

Розвивати мислення, зв'язне мовлення, творчу уяву, дрібну моторику.

Виховувати у дітей повагу до праці будівельників, дбайливе ставлення до свого будинку.

Дидактична гра «добери слово»

Синквейн

1. Дитина
2. Рухлива, весела.
3. Грається, займається, пустує.
4. Є найцінніше в житті.
5. Щастя

1. Ялинка
2. Новорічна, зелена.
3. Сяє, пахне, росте
4. Символ нового року
5. Настрій

1. Лисиця

2. Хитра, обережна
3. Полює бігає нападає
4. Знаємо про неї багато казок
5. Кмітливий звір.

Дидактична гра "Назви одним словом"

Мета: розвивати логічне мислення, пам'ять, поповнювати словниковий запас дітей словами-узагальненнями.

Словник: взуття, посуд, меблі, одяг, побутова техніка. **Варіанти завдань:** 1. Розглянь предмети. Назви їх. Розкажи, для чого вони потрібні.

2. Роглянь предмети. Назви їх. Як можна назвати ці предмети одним словом? 3. Як можна назвати ці предмети одним словом? Які ще меблі/посуд (і т.д.) тобі відомі?

Дидактична гра: «АСОЦІАЦІЇ»

Мета: розвивати у дітей уяву, фантазію, креативність, музичний слух, артистизм, театральні здібності, творчість.

Обладнання: картки на підгрупу дітей, на яких зображені тваринки, які грають на різних музичних інструментах: ведмедик, зайчик, енот, лисичка та поні.

Хід гри

На кожній картці вгорі у кутку є позначка, яка відповідає певній дії, наприклад (картка з зображенням ведмедика, на якій є позначка «дівчинка танцює»)- це означає, що діти повинні виконати пантомімою імітаційні рухи ведмедика) або іншого персонажа; якщо позначена «нотка» - то діти повинні відтворити голосом, використовуючи засоби інтонаційної виразності звуку того чи іншого персонажа; якщо нотка і рухи – дитина співає, танцює і грає на музичному інструменті.

Дидактична гра знайди пару

Хід.

Вихователь розбиває дітей на пари і роздає м кар-точки із зображенням геометричних фігур на одних та їх контурів на інших. Діти повинні підібрати до кожної фігури пару. Після цього вони тягнуть один в одного карточки з тих, що залишилися, добираючи пари. Виграє той, хто швидше і правильно відкладе всі карточки.

Обладнання: парні карточки із зображенням геометричної фігури і контуру (5—6 на кожну дитину). **Варіант 2:** дітей ділять на дві підгрупи. Одній підгрупі роздають карточки з геометричними фігурами, іншій — з контурами. За сигналом вихователя «Знайди пару» учасники гри знаходять пару до фігури (її контур) і стають парами один за одним. Виграє та пара, яка швидше стане.

Обладнання: карточки із зображенням геометричних фігур (на півгрупи дітей) і карточки з контурами фігур (також на півгрупи).

Дидактична гра «геометричні форми»

Х і д.

Варіант 1: вихователь показує круг і запитує: «У кого є предмети круглої форми?» Діти піднімають угору карточки, де намальовані куля, годинник, гудзик, м'яч, кавун і т. д.

В а р і а н т 2: на столі у вихователя 4 підноси з пред-метними картинками. Він викликає четверо дітей і дає завдання кожному: вибрати предмети, форма яких подібна до певної фігури (одному — до квадрата, іншому — до трикутника і т. д.). За командою «Почали!» діти вибирають картинки. Перемагає той, хто зробить це швидко і правильно.

Обладнання: у дітей — по 6—7 карточок із зображенням предметів круглої, квадратної, прямокутної форми; у вихователя — набір площинних геометричних фігур.

Завдання. Вправляти дітей у сприйманні розчленованої орнаментальної форми. Вчити називати і запам'ятовувати частини (окремі фігури), їх просторове розташування: в центрі, вгорі, внизу, справа, зліва. Активізувати словник назвами геометричних фігур.

Дидактична гра виклади фігуру.

Метою є вправляти у розрізненні і називанні площинних геометричних фігур (квадрат, круг, трикутник, прямокутник, овал, ромб, трапеція) та об'ємних геометричних фігур (куля, куб, циліндр, конус, піраміда); розвивати образну пам'ять, логічне мислення, уяву; виховувати зосередженість, уміння працювати в команді.

**МОНІТОРИНГ ДОСЯГНЕНЬ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗГІДНО З БАЗОВИМ КОМПОНЕНТОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

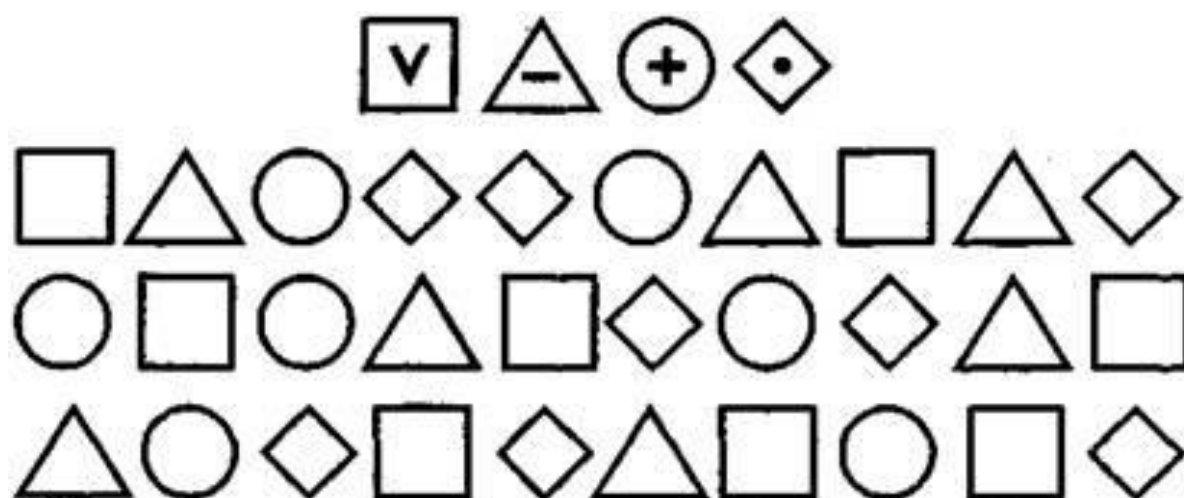
ТРЕТЄ ВИДАННЯ, ЗІ ЗМІНАМИ

МАНДРІВЕЦЬ

Додаток Є

ПРОСТАВ ПОЗНАЧКИ – МЕТОДИКА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ТА СТІЙКОСТІ УВАГИ. МОДИФІКАЦІЯ МЕТОДУ П'ЄРОНА-РУЗЕРА.

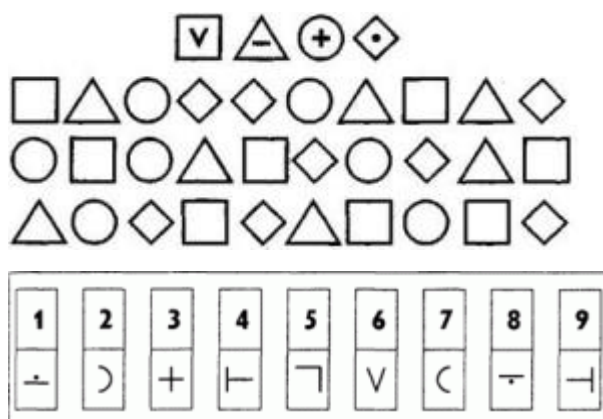
Методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу П'єрона-Рузера).

Ціль: діагностика концентрації та стійкості уваги

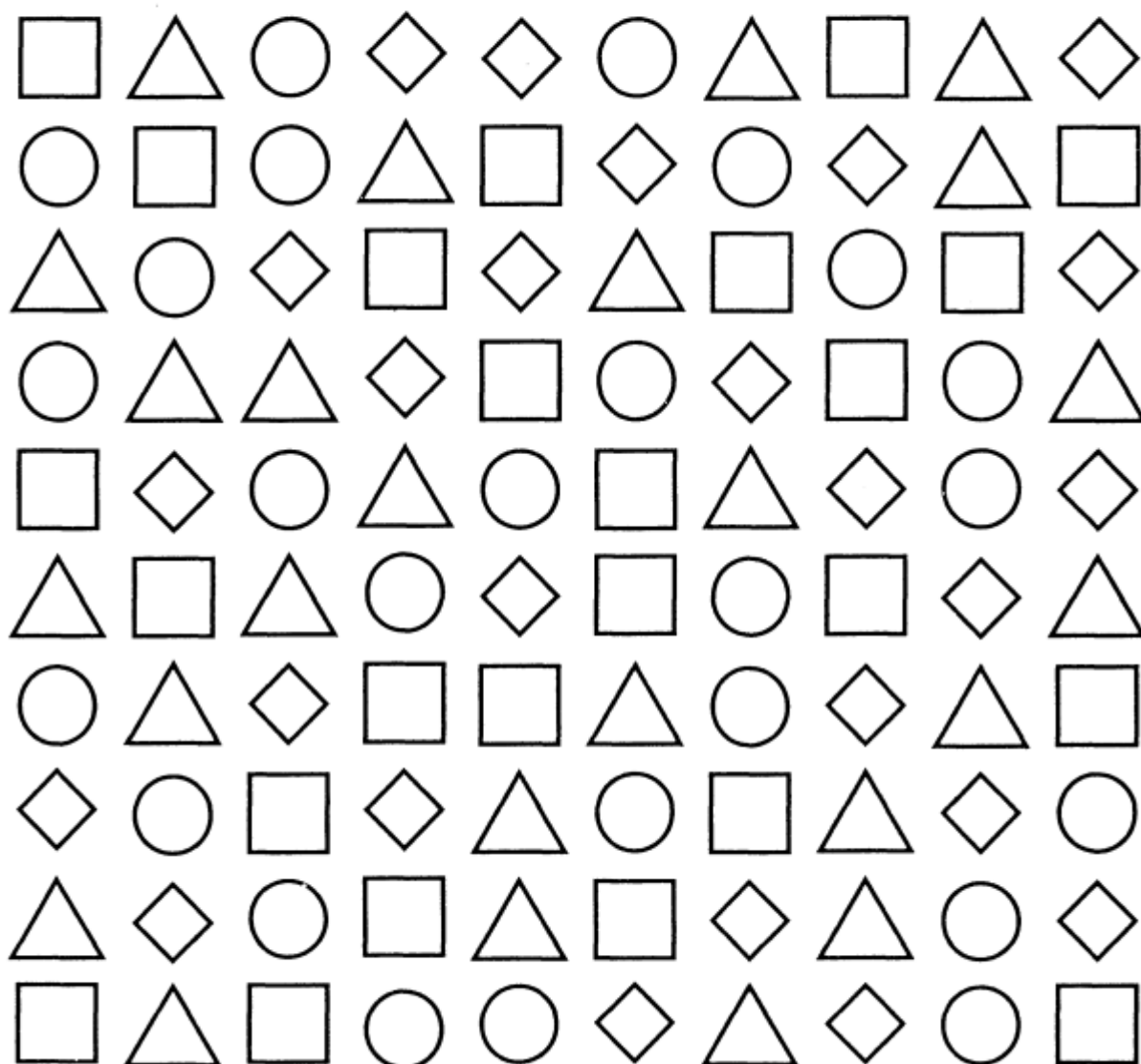
Вік досліджуваних: від 4-5 років

Інструкція: “Вам запропоновано тест із зображеними на ньому квадратом, трикутником, колом і ромбом. За сигналом” Почали “розставте якнайшвидше і без помилок наступні знаки в ці геометричні фігури. Знаки розставляйте підряд по рядках. Час на роботу 1 хв. За моїм сигналом “Стоп!” розставляти знаки припиніть”.

Зразок 1 (для дітей 4-6 років);

Бланки для дослідження:

Аналіз результатів: Фіксується кількість помилок і час, витрачений на виконання завдання.

Високий рівень стійкості уваги – 100% за 1 хв 15 сек без помилок.

Середній рівень стійкості уваги – 60% за 1 хв 45 сек з 2 помилками.

Низький рівень стійкості уваги – 50% за 1 хв 50 сек з 5 помилками.

Дуже низький рівень концентрації і стійкості уваги – 20% за 2 хв 10 сек з 6 помилками (за М.П.Коновою).

Додаток Ж

SHOT ON REDMI 7
AI DUAL CAMERA

